

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Martina Kopcová

Environmentální uprchlictví

Diplomová práce

Olomouc 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Environmentální uprchlictví*“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne

Martina Kopcová

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucímu mé diplomové práce JUDr. Martinu Faixovi, Ph.D., MJI za odborné vedení, cenné rady a připomínky a vstřícné a ochotné jednání.

Svůj vděk bych dále chtěla vyjádřit své rodině za morální a finanční podporu při studiu, a zejména za umožnění studia v zahraničí, které mi bylo cennou zkušeností. Díky patří i příteli Petrovi, který mi byl během studia oporou.

„Treating refugees as the problem is the problem“.

Neznámý autor

Seznam použitých zkratk

ALP	Australian Labor Party <i>Australská strana pracujících</i>
AU	African Union <i>Africká unie</i>
EDPs	Environmentally displaced persons <i>Environmentálně přesídlené osoby (vnitřní přesídlení z environmentálních důvodů)</i>
EU	European Union <i>Evropská unie</i>
IASC	Inter – Agency Standing Committee <i>Mezi-agenturní stálý výbor</i>
ICRC	International Committee of Red Cross <i>Mezinárodní výbor Červeného kříže</i>
IDPs	Internally displaced person <i>Vnitřně přesídlené osoby</i>
IFRC	International federation for the Red Cross <i>Mezinárodní federace Společností Červeného kříže</i>
IOM	International Organization for Migration <i>Mezinárodní organizace pro migraci</i>
IPPC	Intergovernmental Panel on Climate Change <i>Mezivládní panel pro změnu klimatu</i>

LPRs	Legal permanent residents <i>Trvalý rezident</i>
NRC	Norwegian Refugee Council <i>Norská rada pro uprchlíky</i>
OAU	Organization African Unity <i>Organizace africké jednoty</i>
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development <i>Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj</i>
OSN	viz UN
Protokol	<i>Protokol o právním postavení uprchlíků</i>
SIDS	Small Island Developing States <i>Malé ostrovní rozvojové státy</i>
TPS	Temporary Protected Status <i>Status dočasné ochrany</i>
Úmluva	<i>Úmluva o právním postavení uprchlíků</i>
Úmluva o bezdomovectví	<i>Úmluva o omezení případů bezdomovectví</i>
Úmluva OAJ	<i>Úmluva Organizace africké jednoty</i>
UN	United Nations <i>Organizace spojených národů</i>
UNEP	United Nations Environment Programme <i>Environmentální program Spojených národů</i>

UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change <i>Rámcová úmluva OSN o změně klimatu</i>
UNHCR	The office of the United Nations High Commissioner for Refugees <i>Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky</i>
USA	United States of America <i>Spojené státy americké</i>
WMO	World Meteorological Organization <i>Světová meteorologická organizace</i>

Obsah

Seznam použitých zkratk	5
Úvod	10
1 Historické milníky environmentálního uprchlictví	13
2 Vymezení základních pojmů	15
2.1 Klimatické změny	15
2.2 Migrace, migrant, uprchlík	15
2.3 Environmentální migrace a environmentální uprchlík	16
2.4 Typologie environmentálních uprchlíků	18
2.5 Příčiny vzniku environmentálního uprchlictví.....	19
2.6 Proces adaptace	21
3 Souvislost klimatických změn a konfliktu	23
4 Hot spots – zasažené oblasti	25
4.1 Zvyšující se hladiny moří	25
4.2 Hurikány, přívalové deště a záplavy	25
4.3 Sucho a desertifikace	26
5 Vymezení právního postavení environmentálních uprchlíků	27
Úvodem.....	27
5.1 Uprchlický režim	27
5.2 Osoby bez státní příslušnosti	30
5.3 Nedostatečné institucionální zabezpečení.....	31
Závěrem	34
6 Ochrana poskytovaná vnitřně přesídleným osobám	35
Úvodem.....	35
6.1 Dokument OSN upravující „Řídící principy pro vnitřní přesídlení“	35
6.2 Regionální úmluvy	37
6.2.1 Úmluva Organizace africké jednoty z roku 1969	37
6.2.2 Kampalská úmluva z roku 2009	38
6.3 Národní režimy	40
6.3.1 Specifický národní režim ochrany pro vnitřně přesídlené osoby	41
6.3.2 Temporary Protected Status.....	41
Závěrem	42
7 Úprava de lege ferenda	44
Úvodem.....	44
7.1 Obecné rysy úpravy a možné způsoby řešení	44
7.2 Univerzální úroveň ochrany v rámci uprchlického práva.....	46
7.2.1 Rozšíření definice uprchlíka a vytvoření Dodatku k uprchlické Úmluvě	46
7.2.2 Odklon od stávající interpretace	47

7.3	Regionální úroveň ochrany	49
7.3.1	Přístup Evropské unie	49
7.3.2	Bilaterální mezinárodní smlouvy	50
7.4	Národní přístupy	51
7.4.1	Zakotvení řídicích principů pro vnitřní přesídlení	51
7.4.2	Rozšíření Temporary Protected Status	51
7.4.3	Vnitrostátní právní úprava	52
7.5	Nová Úmluva <i>sui generis</i>	53
	Závěrem	54
	Závěr	55
	Seznam použitých zdrojů	57
	Abstrakt	66
	Seznam klíčových slov	66
	Abstract	67
	List of the key words	68
	Přílohy	69

Úvod

Tématem této diplomové práce je „Environmentální uprchlictví“.

Přesídlování je historicky běžnou strategií člověka, kterou se snaží přizpůsobit nastalým dopadům klimatických změn. V průběhu tisíciletí se lidé dočasně, či trvale přesouvali během období sucha nebo jiných environmentálních změn. I přesto environmentální migrace stále vyvolává řadu otázek. Čím víc se hovoří o globálním oteplování, tím víc populárním se fenomén environmentálního uprchlictví stává. Státy budou brzy čelit zaplavení svého území, zaplavení klimatickými uprchlíky.

Vzhledem ke značnému rozsahu tématu není možné úplně vyčerpát všechny oblasti, které jsou z právního hlediska relevantní. S environmentálním uprchlictvím úzce souvisí lidská práva, minimální standard zacházení a princip non-refoulement. Jde však o tak rozsáhlé dílčí úseky, že by si obsahově vystačily na samostatnou diplomovou práci. Protože se jedná o souvislosti s velkým významem, dle mého názoru by bylo spíše na škodu zabývat se jimi jen okrajově a povrchně, z toho důvodu jsem se rozhodla je do diplomové práce nezařadit.

Cílem této práce je definování některých základních pojmů, vymezení aktuálního právního postavení environmentálních uprchlíků a nastínění možného způsobu ochrany těchto osob v rovině mezinárodního práva *de lege lata* a *de lege ferenda*, včetně jejich kritického zhodnocení.

Aktuálnost dané problematiky spočívá ve stále více se projevujících negativních dopadech změny klimatu v posledních letech. Jde o komplexní a velmi složitý problém, který je třeba začít řešit na všech úrovních, nejen v té právní. Migrace osob způsobená klimatickými změnami je globálním fenoménem, ovlivňujícím milióny lidí ročně po celém světě. Z tohoto důvodu je nezbytné vymezit jim náležité místo v rovině mezinárodního práva a poskytnout potřebnou ochranu.

K výběru tématu mne motivovala účast na Moot Courtu v Mezinárodním právu veřejném, který se této problematice úzce dotýkal. Mezi další důvody patřila stálá aktuálnost tématu a možnost pracovat převážně se zahraničními zdroji.

I přesto, že jde v posledních letech o hojně diskutované téma, mezi českými zdroji zatím neexistuje publikace, která by se zabývala tímto tématem uceleně. Několik českých odborných článků se problému sice věnuje, ale až na výjimky většinou z pohledu mimoprávního. Zahraničních zdrojů existuje mnohonásobně více, byť řada autorů ve svých článcích jen shrnuje poznatky jiných autorů, což ve výsledku svádí k velmi podobné struktuře publikací, přičemž jen málo z nich má větší informační přínos než ty, na něž odkazují. Při

vytváření rešerše jsem v rámci studijního pobytu čerpala primárně z cizojazyčné literatury, zejména z odborných článků, dostupných prostřednictvím mezinárodních databází na univerzitě v Salzburgu. Převážnou většinu zdrojů pak tvořily cizojazyčné elektronické dokumenty a časopisy.

Zdroje byly zpracovávány za použití metody interpretace, komparace a analýzy. Komparace se objevuje zejména v kapitole zabývající se vymezením právní úpravy environmentálního přesídlení v různých regionech. Použití analýzy bylo potřebné při rozboru již existující a budoucí právní úpravy. Metoda indukce byla využita k zobecnění některých dílčích úseků práce a k vyvození závěrů. Práce dále podává rozbor relevantní literatury, mezinárodních právních dokumentů a judikatury, zejména národních soudů, které poprvé rozhodovaly o přiznání postavení klimatických uprchlíků.

Práce je systematicky členěna celkem do sedmi kapitol, přičemž postupně přechází od obecných poznatků ke zvláštním. Pro lepší orientaci jsou v obsahově náročnějších kapitolách zařazeny také samostatné části úvodu a závěru, které shrnují hlavní podstatu uvedených informací.

Úvodní kapitola se zabývá nastíněním historicky významných okamžiků majících souvislost s klimatickými změnami a nucenou migrací a uvádí důležitá data ve vývoji problematiky environmentálního uprchlictví. Následující část má deskriptivní charakter a vymezuje základní pojmy, jejichž znalost je nutná pro uvedení do tématu.

Třetí kapitola se zabývá souvislostí klimatických změn a vzniku či zhoršení konfliktu, kdy jako příklad slouží krize v Darfúru.

V návaznosti na to další část práce uvádí tzv. hot spots, tedy místa nejvíce zasažená klimatickými změnami a s nimi související environmentální migrací.

Jádro diplomové práce tvoří kapitola zabývající se vymezením právního postavení environmentálních uprchlíků v rovině mezinárodního práva. Podkapitoly nabízejí rozbor stávající právní úpravy a vymezení základních argumentů, proč je ta která úmluva na případy environmentálního uprchlictví (ne)aplikovatelná. Závěrem je uvedeno, jak je aktuálně celá věc institucionálně zabezpečena.

Souvisejícím aspektem právního postavení je i vymezení ochrany, která je uprchlíkům poskytována jak univerzálně, tak především na regionální a národní úrovni. Tato kapitola obsahuje i prvky komparace jednotlivých přístupů.

Text práce doplňuje kapitola nastiňující možné způsoby úpravy *de lege ferenda*. Člení se do tří částí podle toho, zda jde o řešení univerzální, regionální, či národní. Ve všech kategoriích je nastíněno hned několik způsobů možného řešení. Závěrečná podkapitola

zhodnocuje přijetí nové úmluvy *sui generis* a snaží se nastínit její klady a zápory. Závěr práce shrnuje významné argumenty a odpovídá na v úvodu položené otázky.

K diplomové práci jsou připojeny přílohy, které obsahují mapy postižených oblastí a slouží tak jako názorná pomůcka.

Vzhledem k tomu, že použité zdroje měly zahraniční původ a texty byly cizojazyčné, celá práce je výhradně autorským překladem.

Problematika environmentálního uprchlictví je hojně diskutovaným tématem, a určitě se bude dále vyvíjet. Z toho důvodu by bylo pro českou veřejnost přínosné vypracování ucelené publikace na téma nepravého, resp. environmentálního uprchlictví.

1 Historické milníky environmentálního uprchlictví

Migrace je stará jako lidstvo samo a provází jej skoro od počátku jeho existence. Průřez historií poskytuje řadu příkladů, kdy klimatické změny nebo extrémní výkyvy počasí měly za následek vznik konfliktů, případně vzestup, či pád celých civilizací či národů. Lidé migrovali nejčastěji za účelem zlepšení životních podmínek. Tzv. kočovnictví bylo naprosto běžné do doby vytváření prvních územních formací i později. Nejznámější a pravděpodobně i nejrozsáhlejší migrací bylo *stěhování národů*¹.

Přesídlování je pro člověka jednou ze strategií jak se vyhnout negativním důsledkům klimatických změn. Vznik prvních větších městských společností byl důsledkem klimatických změn, kdy například společnost Egypta a Mezopotámie vznikla stěhováním populace z vysušovaných pastvin do říčních oblastí.² Okolo čtvrtého století našeho letopočtu, vyhnaly chladné teploty a vyprahlé pastviny Huny a německé kmeny přes Volhu a Rýn do Galie. Tato migrace později měla za následek vyplenění Říma Vizigóty. Stejně tak muslimové expandovali do Středomoří a jižní Evropy v důsledku sucha na Blízkém východě okolo osmého století našeho letopočtu. V patnáctém století dokonce vymřela vikingská komunita v důsledku náhlého ochlazení teploty v celé severní Evropě, známého také jako „malá doba ledová“^{3,4}. Lidé byli nuceni k přesunům z environmentálních důvodů v průřezu celého vývoje. Aktuálnost tohoto tématu však nabírá na významu až se zvyšující se intenzitou změn klimatu, které provázejí poslední desetiletí v globální míře. V důsledku toho se po celém světě začíná zvedat vlna iniciativy a vznikají první entity zabývající se touto problematikou z různých úhlů pohledu, resp. oborů (environmentální, právní, sociální).

V roce 1988 vznikl z iniciativy Generálního shromáždění OSN ve spolupráci se Světovou meteorologickou organizací (WMO) a Environmentálním programem Spojených národů (UNEP) Mezivládní panel pro změnu klimatu (IPPC⁵).⁶ Hlavním úkolem panelu bylo zkoumat podstatu změny klimatu a objektivně hodnotit budoucí environmentální a sociální

---

¹ Datované přibližně mezi 4.–7. stoletím před našim letopočtem, kdy se germánské a slovanské kmeny z důvodů růstu počtu obyvatelstva, vyvolaným usedlým způsobem života, vyčerpání půdy a sociálních problémů přemísťují na vhodnější území.

² BROOKS, N. *Climate change, drought and pastoralism in the Sahel: Discussion note for the World Initiative on Sustainable Pastoralism* [online]. 2006, str. 3 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: http://cmsdata.iucn.org/downloads/e_conference_discussion_note_for_the_world_initiative_on_sustainable_pastoralism.pdf.

³ DIAMOND, J. *Collapse: how societies choose to fail or survive*. Londýn: Allen Lane, 2005, str. 266–267.

⁴ DUPONT, G. PEARMAN, A. *Heating up the planet: Climate change and security*. Lowry Institute for International Policy, Sydney, 2006, str. 1. ISBN 1 921004 22 3.

⁵ Pro více informací viz IPPC: Intergovernmental panel on climate change [online]. [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: http://www.ipcc.ch/organization/organization_history.shtml.

⁶ Pro více informací viz Ministerstvo životního prostředí: Ochrana klimatu [online]. [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: http://www.mzp.cz/cz/mezivladni_panel_pro_zmenu_klimatu.

důsledky této změny. První hodnotící zpráva z roku 1990 konstatovala, že změna klimatu představuje problém vyžadující celosvětovou reakci. V roce 1992 byla sepsána Rámcová úmluva OSN o změně klimatu (UNFCCC), která obecně vymezuje příčiny a dopady klimatických změn.

Mezinárodní federace Společností Červeného kříže (IFRC) vytvořila v roce 2002 speciální klimatické centrum za účelem zjištění rizik spojených s klimatickými změnami v kontextu snahy o snížení nebezpečí vzniku přírodních katastrof, jejich porozumění a vytvoření programu zdraví a péče o nejvíce zranitelné osoby.⁷

V roce 2008 pak vznesla Kyung-wha Kang, náměstkyně Vysokého komisaře pro lidská práva, tuto obavu: „Do roku 2050 se mohou stát stovky miliónů lidí a více trvale přesídlenými kvůli zvyšující se hladině moří, záplavám, suchu, hladomoru a hurikánům. Samotné tání a rozpad ledových příkrovů ohrožuje domov každého 20. člověka. Zvětšující se desertifikace a změna ekosystémů ohrožuje živobytí komunit a pravděpodobně povede k přesunům obyvatelstva.“⁸

Prognózy o celkovém počtu osob migrujících z environmentálních důvodů nejsou příliš příznivé. Odhady tvrdí, že do roku 2050 bude na zemi okolo dvou set milionů takových migrantů⁹, zejména s přihlédnutím k demografickým změnám a zhoršujícím se stavu životního prostředí. Jiné odhady předesílají padesát milionů environmentálních uprchlíků do roku 2020¹⁰.

---

⁷ Pro více informací viz Red Cross: *Climate Center* [online]. [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://www.climatecentre.org/site/about-us>.

⁸ KYUNG-WHA, K. *Climate Change, Migration and Human Rights: Addressing Vulnerabilities and Harnessing Opportunities* [online]. 2008, str. 3–4 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: https://www.iom.int/jahia/webdav/shared/shared/mainsite/events/docs/hsn/hsn_address_kang.pdf.

⁹ AGHAZARM, Ch., LACZKO F. *Migration, environment and climate change: Assessing the evidence* [online]. Ženeva, IOM, 2009, str. 9 [cit. 2015-03-16]. ISBN 978-929-0684-541. Dostupné z: http://publications.iom.int/bookstore/free/migration_and_environment.pdf.

¹⁰ ZELMAN, J. *50 Million Environmental Refugees by 2020: Experts Predict*. In: *Huffington Post* [online]. 2011 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/2011/02/22/environmental-refugees-50_n_826488.html?

2 Vymezení základních pojmů

Tato kapitola je do diplomové práce zařazena pro lepší orientaci v problematice, která je terminologicky a definičně velmi nepřehledná, matoucí a někdy až zavádějící. Přesídlené osoby je velmi těžké kategorizovat, zejména kvůli kombinaci dopadu konfliktu, přírodního prostředí a ekonomického tlaku.

2.1 Klimatické změny

Klimatické změny jsou takové změny stavu klimatu, které jsou identifikované, za pomoci testů a měření, změnami v průměru a/nebo variabilitě vlastností klimatu a přetrvávají zpravidla desítky let nebo déle. Může se jednat o jakoukoli změnu klimatu v průběhu času, ať již v důsledku přirozené variability, nebo lidské činnosti. Tato definice se liší od definice UNFCCC, která spojuje změnu klimatu s přímou, nebo nepřímou činností člověka, jenž mění složení atmosféry. Tato změna je pak poměřována za srovnatelný časový úsek s přirozenou variabilitou klimatu.¹¹

Hlavní příčinou klimatických změn je globální oteplování, které způsobuje zvyšování průměrné teploty atmosféry a oceánů. Dle hodnotící zprávy IPPC je současné globální oteplování způsobeno zvýšenou koncentrací CO₂, který vzniká spalováním fosilních paliv, změnami způsobu využití krajiny a v důsledku jiných činností člověka.¹² Zvyšující se teplota atmosféry pak negativně působí na ledovce, které tají, a v důsledku toho dochází ke zvyšování hladin oceánů.

2.2 Migrace, migrant, uprchlík

Migrace označuje proces lidské mobility a je považována za pojem pokrývající všechny možné formy pohybu osob, ať už dobrovolně, nedobrovolně, uvnitř, či mimo hranice státu. Tento pojem vychází z různých oblastí mezinárodního práva, ale není svébytným pojmem obecného mezinárodního práva.¹³ Migrace je komplexním tématem a při jejím zkoumání musí být vzaty v potaz politické, sociologické, ekonomické a právní aspekty. Klíčové jsou pak zejména otázky přijímání migrantů, pobyt v přijímacím státě, ochrana rodinného života a další. Mezinárodní právo neukládá žádnému státu povinnost přijmout na své území cizince,

---

¹¹ Pro více informací viz IPCC. *Fourth Assessment Report: Climate Change* [online]. 2007 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: http://www.ipcc.ch/publications_and_data/ar4/syr/en/mains1.html.

¹² STOCKER, T. *Climate change 2013: the physical science basis : Working Group I contribution to the Fifth assessment report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. str. 119–158. ISBN 9781107661820.

¹³ Max Planck: Encyclopedia of Public International Law [online]. [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://opil.ouplaw.com>.

kromě případů, kdy mu povinnost vyplývá ze smluvního závazku nebo z důvodu zachování obecného standardu lidských práv.¹⁴

Terminologie mezinárodního práva vyžaduje precizní odlišení migranta od uprchlíka. Zatímco pojem *migrant* bývá používán častěji v kontextu pozitivním, který lze spatřovat v dobrovolnosti přesunu za potencionálně lepším životem, *uprchlík*¹⁵ je termín negativně zabarvený a je spojován s nedobrovolností až nuceností odchodu ze státu původu. Uprchlík opouští svůj domov z důvodu, které jsou explicitně vypočteny Úmluvou na rozdíl od migranta, který tak činí z jiných důvodů ve výčtu neuvedených.¹⁶

2.3 Environmentální migrace a environmentální uprchlík

Skupina osob migrujících z důvodu změny klimatu bývá označována mnoha termíny. V odborné literatuře se nejčastěji objevují „*environmentální*“, „*nepraví*“, „*klimatičtí*“ uprchlíci, „*environmentálně přesídlené osoby*“ nebo „*environmentální migranti*“. Označení „*environmentální*“ napovídá, že migrace takových osob je přímým důsledkem působení klimatických faktorů. Pojem „*uprchlík*“ pak naznačuje, že migrace byla nucená, a proto si zaslouží mezinárodní pozornost a ochranu¹⁷. Během posledních třiceti let se vyvinuly v akademickém diskurzu dvě hlavní podkategorie uprchlíků: *environmentální uprchlíci* (*environmental refugees*), kteří jsou považováni za termín širší, a *klimatičtí uprchlíci* (*climate change refugees*).¹⁸ Užší pojem klimatických uprchlíků¹⁹ vznikl v souvislosti se snahou definovat osoby, které migrují právě a pouze v důsledku klimatických změn²⁰. Pojem „*environmentálně přesídlené osoby*“ (*environmentally displaced persons*) je vytvořen

---

¹⁴ Max Planck: Encyclopedia of Public International Law [online]. [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://opil.ouplaw.com>.

¹⁵ Blíže k pojmu uprchlík srovnej kapitolu číslo 5.1.

¹⁶ PFEIFFER, S. *Environmental Refugees: How to ensure Adequate Legal Protection?* [online]. LL.M. Dissertation. University of Bristol, 2008, str. 5 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z:

http://www.academia.edu/1102742/Environmental_Refugees_How_to_ensure_adequate_legal_protection.

¹⁷ BLACK, R. *Environmental Refugees: Myth or Reality?* [online]. UNHCR Working Paper No. 34, 2001, str. 8 [cit. 2014-11-16]. ISSN 1020-7374. Dostupné z: <http://www.unhcr.org/3ae6a0d00.html>.

¹⁸ KOLMANSKOG, V. *Future Floods of Refugees—A comment on climate change, conflict and forced migration* [online]. Norwegian Refugee Council, 2008, str. 5-6 [cit. 2014-12-10] Dostupné z: <http://www.nrc.no/arch/img/9268480.pdf>.

¹⁹ Jednu z prvních definic nabídl Frank Biermann and Ingrid Boas ve své společné publikaci jako „*Osoby nucené opustit své domovy ihned nebo v blízké budoucnosti kvůli náhlým nebo postupným změnám v jejich přírodním prostředí, které nastaly v důsledku alespoň jednoho ze tří účinků změny klimatu: zvýšení hladiny moří, extrémní výkyvy počasí, nedostatek vody.*“ viz BIERMANN, F. a BOAS, I. *Preparing for a Warmer World: Towards a Global Governance System to Protect Climate Refugees*. *Global Environmental Politics* [online]. 2010, vol. 10, issue 1, str. 60–88 [cit. 2015-03-16]. DOI: 10.1162/glep.2010.10.1.60. Dostupné z: http://www.sarpn.org/documents/d0002952/Climate_refugees_global_governance_Nov2007.pdf.

²⁰ DEWITTE, C. *At the Water's Edge: Legal Protections and Funding for a new Generation of Climate Change Refugees*. [online]. 2010, str. 211–218 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://elr.info/bibliography/climate-change/waters-edge-legal-protections-and-funding-new-generation-climate-change>.

Spojenými národy, které řadí takové uprchlíky pod kategorii „přesídlených osob“. Dále se objevuje pojem „*klimaticky evakuovaná osoba*“ (*climate evacuee*)²¹, který ale implikuje dočasnost přesunu, a to navíc uvnitř státu, aniž by došlo k překročení hranic.

První definici environmentálního uprchlíka vytvořil Essam El-Hinnawi v roce 1985 pro Environmentální program Spojených národů (UNEP). „*Osoby přinucené opustit, přechodně nebo trvale, své tradiční obydlí kvůli výraznému narušení životního prostředí²² (zapříčiněného přírodou a/nebo člověkem), které ohrožuje jejich existenci a/nebo ovlivňuje kvalitu jejich života.*“²³ Druhou nejvýznamnější se stala definice Myerse. „*Osoby, které nemohou dále bezpečně získávat živobytí ve své vlasti z důvodů sucha, eroze půdy, desertifikace, odlesňování a jiných environmentálních problémů, spolu se souvisejícími problémy jako jsou přelidňování a chudoba. Ve svém zoufalství se tito lidé domnívají, že nemají jinou možnost než hledat útočiště jinde. Ne všichni migrují za hranice, někteří i v rámci jedné země. Všichni ale opouštějí své domovy alespoň dočasně, ne-li permanentně, byť s malou nadějí na návrat.*“²⁴ IOM nabízí vlastní definici environmentálního migranta, a to jako „*osoby nebo skupiny osob, které pro závažné důvody náhlé nebo progresivní změny v životním prostředí, která nepříznivě ovlivňuje jejich životy nebo životní podmínky, jsou nuceny opustit svůj domov, nebo mají možnost tak učinit, dočasně nebo trvale, a které se přemístí uvnitř jejich státu nebo do zahraničí*“.²⁵

Vytvořit naprosto přiléhavou a odpovídající definici environmentálních uprchlíků je vzhledem k množství příčin environmentální migrace téměř nemožné. Řada autorů pojímá její obsah velmi odlišně. Právě její obsah je ale významný zejména do budoucna, kdy bude implikovat povinnosti mezinárodní komunitě. I přesto, že již existuje mnoho termínů a definic, není ani jedna z nich zárukou přiznání jakýchkoli práv v rovině mezinárodního práva. Ani jedno z výše uvedených označení ani definic není oficiální a všechny podléhají z různých důvodů kritice. Touha autorů po existenci definice environmentálních uprchlíků se pak jeví více důležitá než její samotný obsah a podstata. Je však pravdou, že neexistence adekvátní právní úpravy si vybírá daň zejména na environmentálních uprchlících, kteří se v systému mezinárodního práva vyskytují jako téměř neviditelní. S tím souvisí i nedostatečné

---

²¹ Pojem se objevil poprvé v souvislosti s evakuací osob při hurikánu Katrina a bývá spojován zpravidla s náhlými přírodními a živelnými katastrofami.

²² Narušením životního prostředí se v definici myslí jakákoliv fyzická, chemická a/nebo biologická změna v ekosystému, která dočasně či permanentně způsobí nevhodnost takového prostředí pro život člověka.

²³ HINNAWI, E. *Environmental refugees*. Nairobi, Kenya: United Nations Environment Programme, c1985, str. 5. ISBN 9280711032.

²⁴ MYERS, N. *Environmental Refugees: An Emergent Security Issue* [online]. Praha: 13th Economic Forum, 2005, str. 1 [cit. 2014-11-23]. Dostupné z: <http://www.osce.org/eea/14851?download=true>.

²⁵ IOM, *Discussion note: Migration and the Environment*. Ninety-fourth session, MC/INF/288, 2007, str. 1–2.

institucionální zabezpečení, protože neexistuje žádný subjekt, který by o nich shromažďoval data, případně jim poskytoval ochranu. Pokud pak osoba prchající před důsledky změny klimatu neprokáže politickou persekuci, propadne se trhlinou v azylovém právu až na samotné dno, kde na ni nečeká téměř žádná ochrana.²⁶

Jak bude vysvětleno níže, v souladu s terminologií mezinárodního práva je označení „*environmentální uprchlíci*“ nepřesné, protože svádí k dojmu, že tyto osoby spadají pod režim Uprchlícké úmluvy. S vědomím, že nejde o oficiálně přijímaný termín, autorka práce i přesto považuje „*environmentální uprchlictví*“ za nejrozšířenější a nejběžněji používané označení pro skupinu takových osob, a vzhledem k neexistenci uspokojivé alternativy tohoto pojmu jej proto bude pro účely této diplomové práce používat jako pracovní termín bez jakéhokoli zavádějícího podtextu.

2.4 Typologie environmentálních uprchlíků

Jak je uvedeno výše, prozatím neexistuje všeobecně uznávaná legální definice environmentálních uprchlíků, přestože je tento termín používán již 20 let. To však nebrání vytvoření typologie jednotlivých kategorií environmentálních migrantů průřezem stávajícími definicemi. Přehledným je členění na *environmentálně motivované migranty*, *environmentální přesídlence* a *plánované přesídlence*.²⁷

Environmentálně motivovaní migranti volí opuštění domova jako dobrovolné a preventivní opatření před vážnou environmentální hrozbou (např. znečištění životního prostředí). V takovém případě je migrace považována za strategii zvládnutí kritické situace či jako forma adaptace na měnící se environmentální podmínky. V případě této skupiny osob se zpravidla bude jednat o migraci permanentní.

Environmentální přesídlenci jsou osoby prchající před hrozícím nebezpečím ohrožujícím jejich životy, živobytí a prosperitu. Toto nebezpečí vzniklo v souvislosti s negativním působením environmentálního procesu, přírodní katastrofy nebo lidské činnosti. Dle rychlosti nástupu změn dělíme environmentální přesídlence do dvou subkategorií na *váhavé environmentální přesídlence*, kteří mají k dispozici delší časový úsek, v němž si mohou promyslet detaily své migrace (volba destinace, průzkum její vhodnosti) a *okamžité environmentální přesídlence*, kteří migrují těsně před příchodem katastrofy nebo

---

²⁶ BROWN, O. *Migration and Climate Change*. International Organization for Migration [online]. Ženeva. No 31, 2008, str. 15 [cit. 2015-01-16]. ISSN 1607-338X. Dostupné z: <http://www.iom.cz/files/Migration and Climate Change - IOM Migration Research Series No 31.pdf>.

²⁷ STOJANOV, R. *Conceptualization of Environmentally-Induced Migration*. In: *Summer Academy on Social Vulnerability (Environmental Change, Migration, & Social Vulnerability)* [online]. Hohenkammer, 2008, str. 15 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <https://www.ehs.unu.edu/file/get/3987>.

bezprostředně po ní. Z časového hlediska mohou environmentální přesídlenci migrovat dočasně (do 1 roku), cyklicky (v opakujících se cyklech), dlouhodobě (1–3 roky) nebo permanentně (déle než 3 roky).

Kategorizaci uzavírají *plánovaní přesídlenci*, jejichž přesun je dlouhodobě plánován například v souvislosti s probíhající rozvojovou činností území, na nichž doposud žili (stavba přehrad, budování infrastruktury). Na rozdíl od ostatních kategorií mají plánovaní přesídlenci šanci získat kompenzaci.²⁸

Environmentální uprchlíky lze dále dělit pomocí místního kritéria, kterým je skutečnost, zda osoba při migraci překročí mezinárodně uznávané hranice svého státu, či nikoli. Z tohoto hlediska pak jde *migraci vnitřní a vnější*. Pokud při migraci environmentální uprchlík nepřekročí hranice státu, označuje ho mezinárodní právo za *vnitřně přesídlenou osobu*, které náleží specifická ochrana²⁹. Při překročení hranice státu se již jedná o migraci vnější a z environmentálního uprchlíka se v přijímacím státě stává cizinec.

2.5 Příčiny vzniku environmentálního uprchlictví

Příčiny klimatických změn je nutné odlišovat od dopadů klimatických změn, které bývají právě příčinami vzniku environmentálního uprchlictví. Předpokladem environmentální migrace je totiž zhoršující se stav klimatu a jeho dopady na člověka. Tento jev může být způsoben různými příčinami, například lidskou činností, přírodními katastrofami nebo zhoršeným stavem prostředí v důsledku konfliktu nebo nehody. Typologie příčin je rozmanitá a liší se dle přístupu autora, ve své podstatě ale slouží primárně k odlišení jednotlivých faktorů pro vědecké účely. Typologie má vliv na označení environmentálních uprchlíků například na desertifikované, uprchlíky z důvodu zvyšující se hladiny moří nebo oběti environmentálního konfliktu.³⁰

Nejznámější kategorizací příčin nucené migrace je členění na klimatické (*climate drivers*) a mimo-klimatické (*non-climate drivers*) faktory³¹.

Klimatické faktory (*climate drivers*) je pak možné členit na *klimatické procesy* (*climate processes*) a *klimatické události* (*climate events*).³² První z výše uvedených je pomalu

---

²⁸ STOJANOV, R. *Migrace obyvatel v kontextu environmentálních změn* [online]. Geografické rozhledy 5/08-09, Praha 2008, str. 28 [cit. 2015-01-17]. Dostupné z:

<http://geography.cz/geograficke-rozhledy/wp-content/uploads/2009/06/28-29.pdf>

²⁹ Srov. kapitulu č. 6.

³⁰ BLACK: *Environmental Refugees...*, str. 1.

³¹ BROWN: *Migration and...*, str. 15.

³² Dalším možným členěním klimatických faktorů (*climate-related drivers*) je členění profesora McLemana na náhlé události (*sudden-onset events*) a pozvolna nastupující události a stavy (*slow-onset events and conditions*). Přičemž obě kategorizace se obsahově příliš neliší, ale McLemanovo označení je považováno za výstižnější.

probíhající proces změn v životním prostředí, jako například zvyšování hladiny moří, zvyšující se salinizace agrikulturních území nebo desertifikace. Typické je pro ně zasažení větší plochy území a dlouhodobost. Klimatické procesy jsou problémem zejména pro země, jejichž výrobní kapacity se nacházejí pod „zónou jednoho metru“, tzn. v zóně ohrožené permanentním zaplavením.³³ Klimatické události lze chápat jako náhlá, rychle nastupující a dramatická nebezpečí, jejichž trvání se pohybuje okolo několika dní a rozsah bývá zpravidla lokální (například monzunové záplavy, bouřky a hurikány³⁴). Tyto faktory (klimatické procesy i události) bývají považovány za nejvíce přispívající k masové migraci.³⁵

Mimo-klimatické faktory (*non-climate drivers*) ovlivňují systém životního prostředí přímo, nebo nepřímo prostřednictvím jejich dopadů na klima. Jsou to faktory, ve kterých hraje více, či méně roli činnost člověka. Jde zejména o nevhodné užití území člověkem, rostoucí urbanizaci nebo vypouštění škodlivých látek. U mimo-klimatických faktorů je pak rozhodující, zda je populace, zasažená v jejich důsledku klimatickými změnami, schopná se změnám adaptovat, či nikoli.³⁶

Dalším členěním příčin environmentálního uprchlictví může být kategorizace na přírodní katastrofy (*natural disasters*), rozvojové projekty způsobující změnu klimatu (*development projects*), progresivní vývoj životního prostředí (*progressive evolution of the environment*), průmyslové havárie (*industrial accidents*) a konfliktem zapříčiněné environmentální dopady (*environmental consequences due to conflicts*).³⁷ Toto členění je významné zejména proto, že kromě přírodních katastrof se v každé další kategorii nějakým způsobem angažoval člověk.

Jak je uvedeno výše, důvody migrace jsou rozličné. I pokud prokážeme, že z postižené oblasti osobu tlačí (z anglického „*push*“) k migraci čistě environmentální důvody, často zde nalezneme i důvod táhnoucí (z angl. „*pull*“), který takové osoby láka k migraci na nové místo za vidinou lepšího života³⁸. Tyto *pull faktory* mohou být sociální, ekonomické, ale opět i čistě environmentální a jsou typické pro klimatické procesy více než klimatické události. Jinými slovy, klimatické změny mohou být zapříčiněny jak *push*, tak *pull* faktory, což znamená, že migrace je sice nucená, ale osoba je k ní motivovaná i jinými než environmentálními důvody.

³³ Delta Nilu nebo malé ostrovní státy.

³⁴ Hurikán Katrina v roce 2005.

³⁵ KOLMANNSSKOG: *Future Floods...*, str. 16.

³⁶ IPCC. *Climate Change 2007: Working Group II: Impacts, Adaptation and Vulnerability* [online], kapitola 1.2.1. [cit. 2015-01-05]. Dostupné z: http://www.ipcc.ch/publications_and_data/ar4/wg2/en/ch1s1-2-1.html.

³⁷ FIGUET, E. *Climate Change and forced migration* [online]. UNHCR New Issues in Refugee Research, Research paper No. 153, 2008, str. 4 [cit. 2014-10-26]. ISSN 1020-7473. Dostupné z: <http://www.bvsde.paho.org/bvsacd/cd68/newissues153.pdf>.

³⁸ „*Pull faktor*“ nebude možné najít v případě přírodních událostí, které jsou typické rychlým nástupem a lidé migrují primárně, aby si zachránili život bez vidiny dalšího ekonomického a sociálního prospěchu nebo výhody.

Prvek *pull* nemá za úkol snižovat závažnost dopadů klimatických změn, ale nedá se vyloučit, že důsledky změny klimatu mohou být brány jen jako zástěrka k migraci, kdy skutečným důvodem bude právě ona touha polepšit si ekonomicky či sociálně. Současně je ale nutné podotknout, že role klimatických změn v populačním přesídlování nezpůsobuje lineární vztah mezi příčinou a následkem environmentálního *push* a ekonomického *pull*.³⁹

2.6 Proces adaptace

Existence environmentálních spouštěčů migrace často souvisí s neschopností státu zajistit odpovídající ochranu před zvyšujícím se nebezpečím vznikajícím v přírodním prostředí. Environmentální prvek působí ve vzájemné korelaci s ostatními spouštěči, přičemž někdy doslova závisí na politickém, ekonomickém a demografickém kontextu celé situace. Environmentální důvody pak mohou být *přímou příčinou* zvýšené migrace, ale je velmi těžké prokázat, že jsou i příčinou jedinou, resp. že pouhá změna klimatu a její projevy mohou být tím jediným a zásadním důvodem pro migraci.⁴⁰ *Nepřímý vliv* klimatických změn na migraci pak lze spatřovat v případech, kdy působí prostřednictvím dalších spouštěčů. Příkladem může být migrace z ekonomických důvodů způsobených změnou klimatu (migrant se stěhuje, protože v důsledku klimatických změn není schopen si v daném prostředí zajistit živobytí).

Spouštěče vystupují izolovaně jen velmi vzácně a jejich vzájemná interakce pak jen determinuje detaily stěhování, jako například jeho rozsah (vnitrostátní, mezinárodní).

V souvislosti s klimatickými změnami je v teorii často používán termín zranitelnost (*vulnerability*). Zranitelnost je vnímána jako funkce citlivosti daného obyvatelstva, regionu nebo systému ve vztahu k typům klimatických poruch, kterým může být vystavena, a s tím související schopnost této populace se poruše přizpůsobit.⁴¹ Koncept zranitelnosti umožňuje identifikovat typy prostředí nebo místa, která jsou výjimečně citlivá ke klimatickým poruchám. Vyloženo na příkladu, jinak budou vnímat zvyšující se hladinu moří kontinentální státy ve srovnání s nízko položenými ostrovními státy, které jsou vůči změnám citlivější. Zatímco kontinentální státy budou mít čas se změně klimatu adaptovat, populace ostrovních států musí postupně zaplavování řešit okamžitě a zpravidla nebude mít jinou možnost než zaplavované území (nadobro) opustit.

---

³⁹ BROWN: *Migration and...*, str. 20.

⁴⁰ KEANE, D. *The Environmental Causes and Consequences of Migration: A Search for the Meaning of Environmental Refugees*, 2004, Geo. Int'l Entvl. L. Rev, str. 223.

⁴¹ PARRY, M. *Climate change 2007: Impacts, adaptation and vulnerability: contribution of Working Group II to the fourth assessment report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. New York: Cambridge University Press, 2007, str. 79–131. ISBN 0521705975.

Jednou z možností, jak populace zasažená klimatickou událostí může reagovat, je proces adaptace. Ta probíhá na úrovni individuální (jedinec), úrovni domácnosti či skupin osob a na úrovni celostátní či mezinárodní.⁴² Dostupné možnosti přispívající k adaptaci obyvatelstva závisí na mnoha faktorech – ekonomické úrovni, finanční stabilitě nebo politické dynamičnosti. Schopnost přizpůsobit se tedy bude jiná v různých regionech, mezi různými společenskými skupinami uvnitř téže populace a bude se měnit v závislosti na čase.⁴³

Ne každé přírodní nebezpečí je automaticky považováno za přírodní katastrofu. To, jestli se v ni promění, záleží na tom, zda je zasažená komunita zranitelná vůči důsledkům přírodního nebezpečí. Například tropický tajfun jako běžné přírodní nebezpečí se stane přírodní katastrofou v okamžiku, kdy komunita nebude vybavena výstražnými systémy, upozorňujícími na příchod takového nebezpečí, domy mají chatrnou strukturu a lidé si nejsou vědomi, jak se v takové situaci zachovat.⁴⁴ Různé regiony, země a komunity mají různou přizpůsobovací schopnost. Determinujícím prvkem zranitelnosti budou především finanční možnosti národa i jednotlivce, které mohou zabezpečit prostředky snižující riziko vzniku katastrofy, vzdělávání populace ohledně hrozících nebezpečí a tím i zajištění rychlejší reakce všech složek populace při vzniku přírodního nebezpečí. Tyto prvky preventivně brání přeměně přírodního nebezpečí na přírodní katastrofu.⁴⁵

Státy bránící se uznání existence environmentálních uprchlíků často argumentují, že přesídlování je důvodem neschopnosti se přizpůsobit přírodním změnám. Environmentální migrace by však měla být vnímána jako jeden ze způsobů adaptace⁴⁶. Preventivní opatření, která jsou globálně přijímána, působící s cílem zamezit vzniku negativních důsledků klimatických změn jsou řešením nekomplexním. Do budoucna sice sníží výskyt nepříznivých vlivů a počet environmentálních uprchlíků, ale nevyřeší problém uprchlíků stávajících. Státy by se proto neměly zaměřovat jen na zvyšování schopnosti adaptability, ale měly by zejména hledat právní řešení pro existující vysoké počty environmentálních migrantů.

---

⁴² Příkladem mohou být oblasti opakovaně zasahované hurikány - region nebo stát přijme preventivní opatření, která budou populaci před příchozím tornádem varovat. Populace se tak postupně přizpůsobí klimatickým událostem na daném území.

⁴³ McLEMAN, R. *Climate Change, migration and critical international security considerations*. [online]. IOM Migration Research Series, No 42, 2011, Ženeva, str. 16 [cit. 2015-03-02]. ISSN 1607-338X. Dostupné z: <http://publications.iom.int/bookstore/free/MRS42.pdf>.

⁴⁴ BROWN: *Migration and Climate...*, str. 18.

⁴⁵ V letech 1991 až 2003 přírodní katastrofy v rozvinutých státech zabily v průměru 44 osob za událost, zatímco v rozvojových státech v průměru 300 osob během jedné přírodní události. Tato čísla potvrzují různou míru adaptability různých druhů komunit, kdy velkou roli hrají finanční prostředky a osvěta. Pro více informací viz IFCR. *World disaster report 2004: Focus on Community Resilience*. [online]. Kapitola 8 [cit. 2015-12-03] Dostupné z: <http://www.ifrc.org/en/publications-and-reports/world-disasters-report/wdr2004>.

⁴⁶ Zejména v případech vnitřního přesídlení.

3 Souvislost klimatických změn a konfliktu

Environmentální uprchlictví bude do budoucna stále více charakteristické masovostí probíhající migrace. Bohužel na zemi již nejsou neobydlená území, která by takový masový nával zvládla pojmout. Často pak tento druh migrace končí konfliktem. Následující kapitola se zaměří na otázku, jak mohou klimatické změny ohrozit mezinárodní a regionální bezpečnost tím, že ovlivní dostupnost vody a potravin. Konflikty vyvolané klimatickými změnami jsou nejčastěji způsobené nedostatkem, nebo naopak hojností zdrojů.

První variantou, kdy může dojít ke vzniku konfliktu je případ, kdy je populace výlučně závislá na zdrojích produkujících obživu a ekonomický blahobyt. Pokud je společnost závislá na svých zdrojích, stačí, aby došlo ke snížení jejich kvality nebo dostupnosti způsobenému klimatickými změnami. Po delším období nedostatek kritických zdrojů může vyvolat násilnosti mezi skupinami či jednotlivci v rámci postižené oblasti, snažícími se získat nad zdroji kontrolu. Konflikt pak může vést až ke zhroucení veřejného pořádku a institucí.⁴⁷ U agrikulturní populace bude stačit nedostatek/přespříliš srážek a nedostatečná úrodnost půdy. V urbanistických centrech pak nedostatek užitkové vody a nedostatečný přísun dovážených potravin.

Druhý případ možného vzniku konfliktu nastává na území, kde dochází ke koncentraci zdroje, jehož extrahování může mít ekonomický přínos pro ty, kdo mají nad takovým územím kontrolu. Pokud navíc zahraniční poptávka po zdroji zvýší jeho tržní hodnotu, dojde ke zvýšení soutěživosti ohledně kontroly nad zdrojem. Pokud soutěživost není umírněna státními institucemi, opět může dojít ke vzniku konfliktu. Postižené území a jeho populace se pak setkává s velmi rychlým snížením úrovně životních podmínek a násilím, což vede často k nucené migraci v případě, že se na násilnostech nepodílí. Často půjde o území bohatá na drahokamy či ropu.⁴⁸

Výše nastíněné scénáře obou konfliktů je však nutno považovat za scénáře potencionální, nikoli nutně nevyhnutelné. Existuje totiž nepředvídatelná řada intervencí, které průběh vzniku konfliktu mohou vyvrátit nebo jinak ovlivnit. Odstraněním samotného klimatického stimulu počínaje, vybudováním efektivních institucí a struktur posilujících adaptabilitu konče.

---

⁴⁷ BROWN, O. *Climate Change as the „new“ security threat: Implications for Africa*. International Affairs 83 (6). 2007, str. 1141–1154. ISSN 0020-5850.

⁴⁸ LE BILLON, P. *The political ecology of war: Natural resources and armed conflicts*. Political Geography 20 (5). 2001, str. 561–584. Podobně též DE SOYSA, I. *Ecoviolence: Shrinking pie, or honey pot?* Global Environmental Politics 2(4). 2002, str. 1-34 ISSN 1526-3800.

Důležitým aspektem v případě vzniku konfliktu je uvědomit si jeho vazbu na změnu klimatu a migraci jako jeho důsledek. Pokud dojde k tomuto uvědomění, je to krok ke zvolení vhodné politiky bránící vzniku konfliktů do budoucna a posílení mezinárodní bezpečnosti.⁴⁹

Report IPCC z března 2014 potvrzuje, že klimatické změny mohou nepřímo způsobit zvýšené riziko vzniku násilných konfliktů ve formě občanských válek a mezi-skupinového násilí, protože klimatické změny působí jako zesilovač původních příčin konfliktu, jakými jsou chudoba nebo ekonomická nestabilita.⁵⁰

Jak klimatické změny mohou mít, spolu s dalšími faktory, vliv na vznik konfliktu lze ilustrovat na krizi v Darfuru. Ta měla být původně zapříčiněna etnickými rozdíly mezi Araby a Afričany. Častěji však bylo poukazováno na to, že konflikt vznikl původně jako ekologická krize vyvolaná změnou klimatu. Po skončení konfliktu UNEP shledal existenci vazby mezi degradací půdy, desertifikací a vznikem konfliktu.⁵¹ Klimatické změny spolu s etnickými rozdíly byly v tomto případě shledány jako dvě základní příčiny, které měly za následek vznik ozbrojeného konfliktu v Darfuru.⁵²

---

⁴⁹ McLEMAN: *Climate Change, migration...*, str. 30.

⁵⁰ Příkladem může být příliv Somálců do Keni v letech 2012 a 2013, motivovaný suchem a hladomorem ve stejné míře jako nepokoji způsobenými Al Shababem a ozbrojenými skupinami. Obyvatelé Somálie čelili nejen samotnému konfliktu, ale i hladomoru, způsobenému nedostatkem potravin v důsledku klimatických změn.

⁵¹ *Post-Conflict Environmental Assessment*, UNEP, 2007.

⁵² KOLMANNSSKOG: *Future Floods...*, str. 21.

4 Hot spots – zasažené oblasti

Existují země, které jsou vůči projevům změny klimatu zranitelnější. Klimatické změny jsou neustále probíhajícím a zesilujícím procesem a dříve či později zasáhnou každý stát. Zpráva IPCC označuje za nejzranitelnější zejména malé ostrovní rozvojové státy (SIDS), pobřežní oblasti obecně, střední Afriku, delty řek zejména v Asii a polární regiony.⁵³

4.1 Zvyšující se hladiny moří

Tato kategorie je považovaná za jednu z nejnebezpečnějších, protože je schopná způsobit masovou migraci. Zvyšující se hladiny moří spadají do skupiny klimatických procesů a jsou typické svou dlouhodobostí a malou šancí, že by došlo k jejich odvrácení. Jediným možným řešením, jak se vyhnout dopadům spojeným s postupným zaplavováním území, je jeho trvalé opuštění. Je nutné zde vyzdvihnout fakt, že stavění protizáplavových opatření je řešením jen dočasným a nevyřeší stoupající hladinu moře trvale. Nejvíce postiženými jsou nízko položené pobřežní oblasti do deseti metrů nadmořské výšky („*low elevation coastal zones*“).⁵⁴ Tyto oblasti jsou domovem pro více než 10 % celé populace. V přímém ohrožení jsou pak obyvatelé pobřežních oblastí do 1 metru nadmořské výšky, a to vzhledem k presumpci IPCC ohledně zvýšení hladiny moře až o 0,8 m do roku 2300. Konkrétními příklady jsou některé pacifické státy jako Kiribati a Tuvalu. Například Maledivy budou čelit zaplavení části svého hlavního města do roku 2025. Zatímco některé státy by mohly přestat zcela existovat, jiné mohou přijít o velkou část území. V roce 2005 oznámily authority Papui Nové Guinei své rozhodnutí postupně evakuovat všech tisíc obyvatel malého atolu Kilinailau, který je v důsledku stoupající hladiny moře zaplavován.⁵⁵

4.2 Hurikány, přívalové deště a záplavy

Hurikány, přívalové deště a záplavy jsou tzv. klimatickými událostmi, protože jsou typické svým náhlým příchodem, lokálností a zpravidla tragickými důsledky. V posledních letech patřil mezi nejničivější hurikán Katrina, který zasáhl v roce 2005 New Orleans. Pokud v souvislosti s touto kategorií dojde k migraci, půjde zpravidla o migraci vnitrostátní a krátkodobou, kdy environmentální uprchlíci budou po ukončení události mít tendenci navrátit se do svých domovů. Studie prokázaly, že žadatelé o azyl pocházející z oblastí často

⁵³ KOLMANNKOG: *Future Floods...*, str. 23.

⁵⁴ MCGRANAHAN, G. *The rising tide: assessing the risks of climate change and human settlements in low elevation coastal zones* [online]. Environment and Urbanization, 2007, vol. 19, issue 1, str. 17-37 [cit. 2015-03-25]. DOI: 10.4337/9781781950258.00025.

⁵⁵ PIGUET: *Climate Change and...*, str. 4.

zasahovaných hurikány uvádějí ve své žádosti o azyl důvody politické než environmentální, z čehož vyplývá, že jsou k migraci motivováni stále více z jiných než environmentálních důvodů.⁵⁶

Kritická je rovněž situace v Bangladéši, kde 80 % území tvoří delta. Je to území nesmírně citlivé na projevy klimatických změn, zejména na rostoucí počet tajfunů. V roce 1995 došlo k permanentnímu zaplavení poloviny ostrova Bhola a zanechalo půl milionu lidí bez domova. Šlo o vůbec jedny z prvních klimatických uprchlíků. Celkově se odhaduje, že Bangladéš v důsledku klimatických změn přijde o celých 20 % svého území⁵⁷ a do roku 2050 dosáhne počet vnitřně přesídlených osob 30 milionů. Předpokládaná masová migrace z Bangladéše může ohrozit regionální a mezinárodní bezpečnost. Takový vývoj by se pravděpodobně negativně promítl do procesu tvorby nového právního rámce, případně vyvolal nežádoucí politickou reakci některých států.⁵⁸

Do této kategorie spadají i další záplavové oblasti. Příkladem jsou jižní Asie (Indus, Ganga, Brahmaputra) a východní Asie (Mekong), kde je ohroženo 75 % populace.

4.3 Sucho a desertifikace

Suchem nejvíce zasaženou oblastí je bezesporu Afrika, kde se předpokládá od 74 do 250 milionů lidí zasažených nedostatkem vody do roku 2020.⁵⁹ Postiženou oblastí je zejména Sahel a Niger, kde jsou stovky tisíc lidí nuceny migrovat v důsledku klimatických změn. Asie je nedostatkem vody zasažena nejen v důsledku klimatických změn, ale i populačního růstu a vyšších životních standardů. IPCC odhaduje zasažení až miliardy lidí do roku 2050.⁶⁰ Tyto oblasti jsou často v souvislosti s klimatickými změnami zasaženy konflikty.

---

⁵⁶ NEUMAYER, E. *Bogus Refugees? The Determinants of Asylum Migration to Western Europe* [online]. SSRN Electronic Journal, str. 389–410 [cit. 2015-03-17]. DOI: 10.2139/ssrn.482645. Dostupné z: <http://www.lse.ac.uk/geographyAndEnvironment/research/Researchpapers/rp82.pdf>.

⁵⁷ MYERS, N. *Environmental Exodus: An Emergent Crisis in the Global Arena* [online]. Climate Inst., 1995, str. 142 [cit. 2015-03-17]. Dostupné z: <http://www.climate.org/PDF/Environmental%20Exodus.pdf>.

⁵⁸ McADAM, J. *Climate Change Displacement and International Law: Complementary Protection Standards* [online]. Division of International Protection, UNHCR 2011, Ženeva, str. 62–69 [cit. 2015-25-02]. Dostupné z: <http://www.refworld.org/docid/4fdf20022.html>.

⁵⁹ IPCC: *Climate change 2007...*, kap. 1.2.1.

⁶⁰ Ibid, kap. 10.

5 Vymezení právního postavení environmentálních uprchlíků

Úvodem

Tato kapitola se zabývá vymezením právního postavení environmentálních uprchlíků v rovině mezinárodního práva.

Problém tkví zejména v otázce, zda lze environmentální uprchlíky vůbec chápat jako uprchlíky, resp. zda čelí opravdu takové hrozbě, která je svou povahou srovnatelná s legitimní hrozbou, které čelí uprchlíci v tradičním smyslu. Ta není dostatečně evidentní zejména v případě pomalé změny klimatu, kdy se populace daného území buď postupně adaptuje, nebo stupňující krizi vyřeší právě migrací. Každý člověk na zemi čelí klimatickým změnám, se kterými se musí vypořádat sám nebo prostřednictvím nástrojů přijatých jeho domácím státem. Je však těžko určitelné, kde se nachází pomyslná hranice mezi akceptovatelnou a dostatečně závažnou hrozbou, která povede k poskytnutí mezinárodní ochrany.

Druhá část kapitoly zkoumá, zda environmentální uprchlíci mohou v některých specifických situacích získat alespoň status osoby bez státní příslušnosti.

Závěrečná kapitola se snaží nastínit, které instituce zabezpečují ochranu environmentálním uprchlíkům na poli mezinárodního práva.

5.1 Uprchlíkový režim

Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951 a Protokol týkající se právního postavení uprchlíků z roku 1967 (dále jen „Úmluva“ a „Protokol“) jsou základním instrumentem, který vymezuje právní postavení uprchlíků v rovině mezinárodního práva. Úmluva definuje uprchlíka jako osobu, která *„se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu své vlasti; totéž platí pro osobu bez státní příslušnosti nacházející se mimo zemi svého dosavadního pobytu následkem shora zmíněných událostí, a která vzhledem ke shora uvedeným obavám se tam nechce nebo nemůže vrátit“*.⁶¹ Původní vymezení pojmu bylo později upraveno *Protokolem*⁶², který odstranil časové a zeměpisné omezení definice uprchlíka. Od roku 1967 je tedy nezbytné naplnit 4 základní znaky pro to, aby osoba mohla

⁶¹ Čl. 1A bod 2 Úmluvy o právním postavení uprchlíků z roku 1951 (publ. pod č. 208/1993 Sb.).

⁶² Protokol o právním postavení uprchlíků z roku 1967 (publ. pod č. 208/1993 Sb.).

být považována za uprchlíka. Osoba *se nachází mimo svou vlast, má oprávněné obavy před pronásledováním, je neschopna přijmout nebo odmítá ochranu své vlasti* a důvody jejího pronásledování jsou *rasové, náboženské nebo národnostní* [...].

Tato definice je natolik úzká, že do její působnosti nemůže pojem environmentální uprchlík spadat.

Znak „*nachází se mimo svou vlast*“ nemusí být nutně naplněn v případě interního přesídlení⁶³. To znamená, že aby se jednalo o uprchlíka, zpravidla musí osoba překročit mezinárodně uznávané hranice. Opačným přístupem by totiž byl popřen smysl institutu chránícího vnitřně přesídlené osoby. Dalším bodem stojícím za zmínku je samotný koncept uprchlictví, který cílí na právo navrátit se do země původu pro případ ukončení perzekuce. Z povahy věci nebude možné právo navrátit se realizovat v případě států kompletně zaplavených v důsledku zvyšování hladin moří.

Dalším požadavkem jsou „*oprávněné obavy před pronásledováním*“ z některých z výše uvedených důvodů. Klimatické změny není možné chápat jako pojem související s *persekcí*. Zvyšující se hladiny moří, záplavy nebo rozšiřující se desertifikace může sice lidem způsobit újmu, ale nemůže být obsahově chápána jako pronásledování (resp. persekuce). A i kdybychom takový výklad připustili, narazili bychom na nedostatek důvodů takového pronásledování, tedy důvody rasové, náboženské apod. Argument hovořící ve prospěch podřazení pod „*příslušnost k určitým společenským vrstvám*“ by byl jen velmi těžko obhajitelný.⁶⁴ I přesto se najde řada autorů⁶⁵, kteří zastávají názor, že environmentální uprchlictví by mělo/mohlo spadat pod působnost Úmluvy. Někteří⁶⁶ z nich pak spatřovali prvek *pronásledování* v naplnění *principu non-refoulement*.⁶⁷

Odepření uprchlického režimu ve smyslu Úmluvy brání environmentálním uprchlíkům v přístupu k humanitární pomoci a mezinárodní ochraně, která je standardně uprchlíkům poskytována. Na rozdíl od běžných uprchlíků klimatičtí uprchlíci *neodmítají ochranu*

---

⁶³ Srovnej kapitulu č. 6.

⁶⁴ McADAM: *Climate change...*, str. 12–14.

⁶⁵ Například COOPER, J. B. *Environmental Refugees: Meeting the Requirements of the Refugee Definition*, 1998, 6 N.Y.U. Envtl. L. J. str. 480, 519–23, 528; HONG, J. *Refugees of the 21st Century: Environmental Injustice*. 2001, 10 Cornell J. L. & Pub. Poly, str. 323, 330; JACOBSON J. L. *Environmental Refugees: A Yardstick of Habitability*, In: 86 WORLDWATCH PAPER, 1988, str. 5–6.

⁶⁶ KOLMANNSSKOG: *Future floods...*, str. 28.

⁶⁷ Obyčejové mezinárodní právo poskytuje environmentálním uprchlíkům ochranu v případě naplnění principu non-refoulement. Tento princip se stává relevantním v situaci, kdy návrat klimatického uprchlíka do domácího státu není možný (území státu se stane neobyvatelným z důvodu klimatické změny – např. zaplavení). Princip non-refoulement má bránit státům k vyslání takového uprchlíka zpět na místo, kde mu hrozí újma na životě, zdraví nebo kde by byla ohrožena jeho svoboda. Pokud by tedy stát vyhnal osoby zpět s vědomím, že toto území není více obyvatelné, mohl by se dopustit určitého druhu perzekuce ve smyslu čl. 1A bod 2. Tento princip je natolik fundamentální, že není možné, aby k němu státy učinily výhrady nebo jej popíraly.

domovského státu, ale naopak hledají pomoc primárně u něj. Zpravidla se jim ale této pomoci nedostává, a proto prchají do jiných států, kde žádají o přijetí.

Posledním důvodem nesvědčícím pro podřazení klimatických uprchlíků pod definici čl. 1 Úmluvy jsou zejména okolnosti, které vedly k jejímu vytvoření. Dokument byl přijat po 2. světové válce, kdy se v Evropě i mimo ni nacházely tisíce osob, které se neměly kam vrátit buď proto, že nemohly, nebo nechtěly. Další skupinou osob byly i osoby přesídlené ze zemí sovětského bloku.⁶⁸ Bylo tedy potřeba vyřešit jak s nimi naložit. Novodobé vnímání konceptu environmentálního uprchlictví se rozvinul až několik desítek let po přijetí Úmluvy. Nelze tedy předpokládat, že by Úmluva byla vytvořena i za účelem pokrytí případů uprchlíků nucených k přesídlení z důvodu změny klimatu.

Soudy po celém světě odmítají environmentálním uprchlíkům, na základě uprchlické úmluvy, poskytnout ochranu. Argumentují zejména tím, že se Úmluva nevztahuje na jedince usilující o lepší podmínky k životu a ty, kteří jsou obětmi přírodních katastrof, i přesto, že jim jejich stát není schopen ochranu zajistit.⁶⁹ Bez ohledu na to, jak devastující dopad může mít epidemie, přírodní katastrofa nebo hladomor, osoba prchající z těchto důvodů není uprchlíkem ve světle Úmluvy.⁷⁰ Obdobná situace je i například v Austrálii a na Novém Zélandu, kde se obyvatelé Tuvalu a Kiribati snažili získat statut uprchlíka z důvodu dopadu klimatických změn.⁷¹ Žadatelé z Bangladeše se pak odvolávají na dopad přírodních katastrof. Nikdo z nich nebyl úspěšný.⁷²

Jak je uvedeno výše, řada autorů zastává názor, že Úmluva se se dá interpretovat tak, aby pokryla případy environmentálního uprchlictví, jiní se snaží prosadit buď doplnění stávající definice uprchlíka jejím rozšířením, vytvoření Dodatku k Úmluvě, nebo samostatnou

---

⁶⁸ HONUSKOVÁ, Věra. *Definice uprchlíka a její výklad a aplikace v současném mezinárodním právu*. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, str. 36. ISBN 978-80-87146-45-3.

⁶⁹ *Canada v. Ward*, ze dne 30 června 1993 vydaný pod číslem 2 S.C.R. 689.

⁷⁰ *A v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs and Another*, ze dne 24. února 1997

⁷¹ *Case law Nový Zéland: Refugee Appeal No. 72719/2001*, RSAA (17 September 2001) (Tuvalu); *Refugee Appeal No. 72313/2000*, RSAA (19 October 2000) (Tuvalu); *Refugee Appeal No. 72314/2000*, RSAA (19 October 2000)

(Tuvalu); *Refugee Appeal No. 72315/2000*, RSAA (19 October 2000) (Tuvalu); *Refugee Appeal No. 72316/2000*, RSAA (19 October 2000) (Tuvalu); *Refugee Appeal Nos 72179–72181/2000*, RSAA (31 August 2000) (Tuvalu); *Refugee Appeal Nos 72189–72195/2000*, RSAA (17 August 2000) (Tuvalu); *Refugee Appeal No. 72185/2000*, RSAA (10 August 2000) (Tuvalu); *Refugee Appeal No. 72186/2000*, RSAA (10 August 2000) (Tuvalu). *Case law Austrálie: 1004726* [2010] RRTA 845 (30 September 2010) (Tonga).

⁷² Novozélandský soud nepřiznává uprchlický režim zejména kvůli nedostatku definičních znaků uprchlíka. Dále pak vysvětluje, že ve stejné pozici poškozených je i zbytek obyvatel Tuvalu. Žadatelé měli jen o to větší smůlu, že jejich majetek již byl zaplaven. Srovnej *Refugee Appeal No. 72189/2000*, RSAA (17 August 2000) bod 13.

Úmluvu *sui generis*. Pokud by však nastala výjimečná situace⁷³, environmentálním uprchlíkům nebude nikdy přiznán status uprchlíka v konvenčním smyslu.

5.2 Osoby bez státní příslušnosti

Extrémní scénáře počítají i s úplným zánikem některých států v důsledku zaplavení jejich území („*sinking islands*“) ⁷⁴. Obyvatelé takových států nebudou mít jinou možnost než území opustit. Otázkou však zůstává, zda zasažené populace bude přiznán status osob bez státní příslušnosti. Stejně jako v případě Úmluvy o právním postavení uprchlíků ani v tomto případě nelze konstatovat, že úmyslem států při přijímání Úmluvy o právním postavení osob bez státní příslušnosti⁷⁵ bylo pokrýt i případy bezdomovectví vzniklého zaplavením území v důsledku klimatických změn. Za bezdomovce je totiž považována osoba bez státní příslušnosti, nikoli bez státu. Území je jedním ze státotvorných prvků.^{76 77} Otázkou tedy bude, do jaké míry mohou klimatické změny ovlivnit státnost.

Článek 1 Úmluvy o právním postavení osob bez státní příslušnosti⁷⁸ považuje za osobu bez státní příslušnosti „*osobu, kterou žádný stát podle svých právních předpisů nepovažuje za svého občana*“. Tato definice je opět velmi úzká, chápe bezdomovectví striktně formalisticky a nepokrývá případy tzv. *de facto* bezdomovectví⁷⁹.

Zatím neexistuje precedent, ze kterého by bylo možné vycházet v případě kompletní ztráty území⁸⁰ v důsledku zaplavení, trvalého přesídlení populace ostrovního státu nebo vlády. Pokud by šlo o zaplavení kompletní, ale ne permanentní, státnost by pravděpodobně, vzhledem k dočasnosti situace, nezanikla. Může být ale zpochybňována v případech úplného

⁷³ Uprchlíky status by se pravděpodobně dal přiznat v případě vypuknutí hladomoru způsobeného likvidací zdrojů obživy samotným státem (otrávení pitné vody, vypálení polí).

⁷⁴ Úplné zaplavení celého území reálně hrozí ostrovním státům Maledivy, Kiribati, Tuvalu, Marshallovy ostrovy apod.

⁷⁵ Úmluva o právním postavení osob bez státní příslušnosti z roku 1954 (publ. pod. č. 108/2004 Sb. m. s.).

⁷⁶ BROWNLIE, I. *Principles of public international law*. 6th ed, New York: Oxford University Press, 2003, xlii, str. 64,70–79, 86–88, 105–107, 117–118. ISBN 0199261946; CRAWFORD, J. *The creation of states in international law*. 2nd ed, Oxford: Clarendon Press, 2006, lxxii, str. 3–74. ISBN 9780199228423.

⁷⁷ Čl. 1 Montevideo Convention on the Rights and Duties of States ze dne 26. prosince 1993, v účinnosti od 26. prosince 1934 reprezentuje mezinárodní právo obyčejové.

⁷⁸ 108/2004 Sb. m.s., op. cit. pozn. č. 75

⁷⁹ Prozatím neexistuje univerzální definice *de facto* bezdomovectví, které znamená, že občan je formálně státním příslušníkem daného státu, ale fakticky nemůže svou státní příslušnost efektivně vykonávat. Existuje však doporučení, že s osobou bez státní příslušnosti *de facto* by se mělo zacházet jako s osobou bez st. př. *de iure* tak, aby jí bylo umožněno nabyt „efektivní národnosti“. Viz The Final Act of the 1961 Convention on Reduction of Statelessness.

⁸⁰ Dle vědeckých studií není kompletní zaplavení problémem našeho století, ale i tak je nevyhnutelné. Pro více informací viz Climate Secretariat. *Rising sea levels set to have major impacts around the world* [online]. University of Copenhagen, 2009 [cit. 2014-12-09]. Dostupné z: http://climatecongress.ku.dk/newsroom/rising_sealevels.

a trvalého zaplavení.⁸¹ Pokud by státnost zanikla, zanikla by s ním i státní příslušnost populace daného státu a tyto osoby by byly považovány za bezdomovce *de iure*. Pokud by státnost nezanikla, státní příslušnost osob nezanikne, ale fakticky nebude možné ji efektivně vykonávat s ohledem na ztracené území. Jednalo by se tedy o *de facto* bezdomovectví, které ale není pokryto Úmluvou o právním postavení osob bez státní příslušnosti. *Ipsa facto* se bezdomovcem nelze stát, pokud stále existuje alespoň část území a vláda. Přístup moderního mezinárodního práva je takový, že existence státotvorných prvků se zkoumá především při vzniku států. Jakmile je stát jednou pevně zřízen, převažuje názor, že i když ztratí některý z prvků, jeho existence tím nebude dotčena.⁸² Není tedy vyloučeno, že některé malé ostrovní státy mohou zůstat právní entitou i přesto, že jejich území bude zaplaveno.

Osudem obyvatelstva zanikajících států bude nejen bezdomovectví, ale také nulová ochrana v rámci uprchlického práva.⁸³ Bude potřeba zabývat se otázkou, jak umožnit přístup ohrožené populace do jiných zemí na trvalé bázi a jak zajistit, aby nedošlo k marginalizaci jejich práv. Státy, kterým reálně tato situace hrozí, by proto měly zvážit alespoň některou z forem regionálních nebo mezinárodních úmluv.

Jinou možností je uzavření dohody s jiným státem o postoupení části jeho území tak, aby byla zachována kontinuita státu zaplaveného. Takováto unie mezi dvěma státy by poskytla zvláštní ochranná opatření, aby se zabránilo bezdomovectví.⁸⁴ Prezident Malediv dokonce prohlásil, že se vláda pokusí koupit území v jiném státě.⁸⁵

5.3 Nedostatečné institucionální zabezpečení

Vymezení právního postavení osob a přiznání jejich práv je jedna věc, na druhé straně je však potřeba zajistit jejich nerušený výkon, případně poskytnutí náležitě pomoci a ochrany prostřednictvím fungujících, a především existujících instituce. Byť bychom připustili širší výklad stávajících definic a zahrnuli pod ně i environmentální uprchlíky, stále by neexistovala instituce, která by měla pravomoc zabezpečit jejich potřeby. Mezinárodní komunita zatím k otázce vytvoření svébytné instituce nepřistupuje vstřícně. Jediná doposud poskytovaná

---

⁸¹ BROWNLIE: *Principles...*, str. 64,70–79, 86–88, 105–107, 117–118; CRAWFORD: *The creation...*, str. 3–74.

⁸² CRAWFORD: *The creation ...*, str. 715.

⁸³ ŽAKOVSKÁ K., LIPOVSKÝ M. *Ochrana lidských práv v kontextu nedobrovolné environmentální migrace*. In: Nová lidská práva. Studie z lidských práv č. 3. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013, str. 35. ISBN 978-80-87146-83-5.

⁸⁴ Čl. 10 a 21 Draft Articles on Nationality of Natural Persons in relation to the Succession of States z roku 1999.

⁸⁵ GUARDIAN. *Paradise almost lost: Maldives seek to buy a new homeland* [online] 2008. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/environment/2008/nov/10/maldives-climate-change>.

pomoc vycházela z ad hoc iniciativ⁸⁶, které nepracují konzistentně, a nelze je proto považovat za dlouhodobě přijatelné řešení.⁸⁷ Klíčovou roli tak budou sehrávat primárně státy samotné, které jsou odpovědné za populaci na svém území.

UNHCR nebylo vybudováno za účelem ochrany environmentálních uprchlíků a ani samotná instituce v této věci neshledává mandát k poskytnutí ochrany.⁸⁸ Je tomu zejména proto, že počet environmentálních uprchlíků značně přesahuje počet konvenčních uprchlíků, o které se aktuálně UNHCR stará. Není proto pravděpodobné, že by tato instituce byla schopna fakticky tak velký počet osob pokrýt. Vedle toho UNHCR dokonce explicitně pojem environmentální uprchlík odmítá.

Existující instituce v rámci UNFCCC také není možné považovat za vhodné. Jejich úsilí směřuje více na prevenci a mitigaci klimatických změn jako takových než na poskytování asistence environmentálním uprchlíkům. Jinými slovy je mandát UNFCCC soustředěn na preventivní opatření chránící životní prostředí, nikoli na nápravná opatření poskytující ochranu lidem životním prostředím dotčeným.⁸⁹ Ačkoli se UNFCCC zavazuje „chránit klimatický systém ve prospěch současných a budoucích generací lidstva“⁹⁰, nebere si za cíl chránit lidská práva a poskytovat humanitární pomoc osobám pro případ environmentální poruchy.

IOM primárně nemá v oblasti migrace ochrannou funkci tak jako UNHCR a soustředí svou činnost na poskytování různých služeb spojených s migrací státům, resp. jejich vládám.

Mezinárodní hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce pak hraje spíše pomocnou roli.

Každá z výše uvedených institucí zastává v environmentální migraci určitou roli, ale ani jedna z nich tento fenomén nezaštiťuje komplexně. S ohledem na provázanost environmentálního uprchlictví i s jinými vědními obory se ani nepředpokládá, že by

---

⁸⁶ Příkladem takové instituce může být The Nansen Initiative on Disaster-Induced Cross-Boarder displacement, která vznikla v roce 2012 k 60. výročí přijetí Úmluvy o právním postavení uprchlíků. Jejím úkolem je lépe porozumět příčinám přeshraniční migrace a vytvořit konsenzus ohledně nejlepšího způsobu pomoci takto přechajícím osobám. Cílem není vytvoření úmluvy ani instrumentů soft law, jako spíš vytvoření konsenzu mezi vládami států ohledně klíčových principů ochrany přeshraničně přesídlených osob, které bude možno v budoucnu použít jako inspiraci pro vytvoření regionálních, národních či mezinárodních instrumentů.

⁸⁷ HODGKINSON, D.; BURTON, T.; CORAM, A.; DAWKINS, S. a YOUNG, L. *Towards a convention for persons displaced by climate change: Key issues and preliminary responses* [online]. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science 2009, vol. 6, issue 56 [cit. 2015-03-17]. DOI: 10.1088/1755-1307/6/56/562014.

⁸⁸ BIERMANN, F.; BOAS, I. *Preparing for a Warmer World: Towards a Global Governance System to Protect Climate Refugees* [online]. Global Environmental Politics 2010, vol. 10, issue 1, str. 19 [cit. 2015-03-17]. DOI: 10.1162/glep.2010.10.1.60.

⁸⁹ Svě hlavní cíle a mandát UNFCCC vymezuje ve svém článku 2: „Konečným cílem této úmluvy [...] je dosáhnout stabilizace koncentrací skleníkových plynů v atmosféře na úrovni, která by umožnila předejít nebezpečným důsledkům vzájemného působení lidstva a klimatického systému.“

⁹⁰ UNFCCC čl. 3 odst. 1.

v budoucnu mohla vzniknout instituce, která by byla schopna postihnout všechny aspekty této oblasti.

Závěrem

Tato kapitola nastínila, že environmentální uprchlíci nespádají do oblasti úpravy ani jedné z uvedených Úmluv. Uprchlícký režim není možné na environmentální uprchlíky aplikovat, protože tyto osoby nesplňují definiční znaky uprchlíka v konvenčním smyslu. Úmluva o právním postavení osob bez státní příslušnosti se pak bude vztahovat pouze na případy ztráty státní příslušnosti *de iure*, která ale není naproti bezdomovectví *de facto* pro environmentální uprchlíky tolik charakteristická. Důsledkem takového vyloučení je, že těmto osobám nenáleží žádné specifické postavení ani ochrana v rovině mezinárodního práva. Vzhledem k vyloučení univerzální ochrany těchto osob je vše postaveno na bedrech tzv. doplňkové ochrany. Dostatečné není ani aktuální institucionální zabezpečení. Neexistuje totiž jediný subjekt, který by v oblasti environmentálního uprchlictví shledal svůj mandát.

Do budoucna je zcela v rukou mezinárodního společenství, aby projevilo jednotnou politickou vůli k vybudování svébytného právního a institucionálního systému zabezpečujícího asistenci environmentálním uprchlíkům na univerzální úrovni.

6 Ochrana poskytována vnitřně přesídleným osobám

Úvodem

Pro určení míry ochrany je nezbytné rozlišovat mezi uprchlíky, vnitřně přesídlenými osobami a environmentálnímu uprchlíky. Uprchlíci zpravidla překračují hranice státu původu, interně přesídlené osoby migrují v rámci hranic svého státu. Osoby nucené k přesídlení v důsledku klimatických změn obecně nejsou považovány za uprchlíky v tradičním smyslu. Úmluva o právním postavení uprchlíků stanovuje řadu definičních překážek, které brání zařazení těchto osob pod její režim. Sporná je také otázka, zda environmentální uprchlíci čelí hrozbě stejně závažné povahy jako běžní uprchlíci. Bezesporu jim budou garantována jejich základní lidská práva, ale nebudou mít žádnou záruku, že dojde k jejich přijetí v třetím státě.⁹¹ Úmluva se dále nemůže vztahovat na osoby čelící klimatickým změnám, které se zatím nepřemístily vůbec, nebo se přemístily uvnitř státu. Na takovou skupinu vnitřně přesídlených osob bude možné aplikovat principy *soft law* více než některé z mezinárodních úmluv.

6.1 Dokument OSN upravující „Řídící principy pro vnitřní přesídlení“

Řídící principy jsou státy vnímány jako důležitý mezinárodní rámec poskytující ochranu vnitřně přesídleným osobám, což bylo potvrzeno na světovém Summitu v roce 2005 Generálním shromážděním Spojených národů⁹². Principy mají povahu tzv. *soft law* a jako takové jsou nezávazné, ale inspirovaly některé státy natolik, že si přijaly vlastní národní nebo regionální úpravu a povýšily je tak do právně závazného aktu.⁹³

Expertní skupina IASC zdůrazňuje, že většina osob prchajících před změnou klimatu se bude přesídlovat v blízké budoucnosti zatím jen v rámci hranic státu svého původu. Mobilita takových osob se ale bude odvíjet od možností a zdrojů daného státu. Pokud jiná území stejného státu nebudou oplývat zdroji, které by mohly přesídlencům sloužit k živobytí, pravděpodobně bude častěji docházet k přesídlování i mimo území státu původu. Nedostatek zdrojů však může mít i úplně opačný vliv, a to že osoby potýkající se v důsledku změny klimatu s nedostatky zdrojů nebudou schopny žádného přesídlení.

Jak název této kategorie napovídá, vnitřně přesídlené osoby (IDPs) neopouštějí při své migraci stát původu, a jako takové tedy nejsou uprchlíky ve smyslu Úmluvy. Chybí jim totiž

⁹¹ UNHCR & UN Secretary-General. *Annual Report of UNHCHR and Reports of the Office of the High Comm'r and the Secretary-General* [online]. 2009, para. 58, UN Doc. A/HRC/10/61 [cit. 2014-12-09]. Dostupné z: <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/498811532.pdf>.

⁹² Srov. např. UN Doc. A/60/L.1.

⁹³ Srov. Úmluva o ochraně a pomoci vnitřně přesídleným osobám v Africe z roku 2009 (Kampalská úmluva).

jeden z definičních znaků – „*nachází se mimo svou vlast*“⁹⁴. Z tohoto důvodu byla vyloučena jejich ochrana, a i přesto, že pozadí jejich přesídlení je podobné jako u uprchlíků, nenáležela jim žádná ochrana ani asistence.

Mezinárodní právo prozatím nenabízí oficiální definici pojmu „vnitřně přesídlená osoba“. Objasnit obsah tohoto pojmu pomáhá deskriptivní, nikoli právně závazná definice, uvedená v Řídících principech pro vnitřní přesídlování⁹⁵.

„*Osoby nebo skupiny osob, které byly násilně či jinak nedobrovolně donuceny opustit své domovy nebo místa svého obvyklého pobytu, a to zvláště v důsledku nebo ve snaze vyhnout se důsledkům ozbrojeného konfliktu, násilí porušování lidských práv, přírodních katastrof či katastrof způsobených lidmi, a které nepřekročily mezinárodně uznávané hranice státu.*“⁹⁶ Představitelé OSN zahrnují pod tuto definici také všechny druhy přesídlování související se změnou klimatu.⁹⁷

Primární odpovědnost za osoby na svém území nese stát. V souladu s principem suverenity a nezasahování do vnitřních záležitostí jiných států je úprava problematiky interního přesídlování výhradně věcí státu, kde k němu dochází. Na druhou stranu se jedná o tak významné téma, že není možné osoby takto se přesídlující nechat bez jakékoli pomoci a ochrany v rovině mezinárodního práva pro případ, že stát původu odmítne nebo nebude schopen poskytnout náležitou ochranu. Osobě přesídlující se z důvodu přírodní nebo člověkem vyvolané katastrofy stále náleží lidská práva, jejichž ochrana je vyžadována mezinárodním právem.⁹⁸

Řídící principy rozeznávají tři základní fáze:

1. fáze před přesídlením,
2. fáze aktuálního přesídlení,
3. fáze po přesídlení.

První část principů se zabývá případy plánovaného přesídlení, přičemž je stanoveno, že dotčené osoby by měly mít přístup k informacím ohledně důvodu, procesu jejich přesídlení a

⁹⁴ Srov. bod 4.2 Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951 a její dodatkový protokol.

⁹⁵ Řídící principy pro vnitřní přesídlení (UN Guiding Principles on Internal Displacement, UN doc E/CN.4/1998/53/Add.2) z roku 1998 jsou považovány pouze za právně nezávazný dokument a v rovině mezinárodního práva za tzv. *soft law*.

⁹⁶ Odstavec 2 Úvodu Řídících principů pro vnitřní přesídlování.

⁹⁷ IASC. *Climate Change, Migration and Displacement: Who will be affected?* [online]. Working paper 22, 2008, str. 4 [cit. 2014-12-02]. Dostupné z: <http://unfccc.int/resource/docs/2008/smsn/igo/022.pdf>.

⁹⁸ Po tsunami v roce 2004 došlo k uznání významu lidských práv v souvislosti s přírodními katastrofami. Byly proto vytvořeny *Provozní pokyny týkající se lidských práv a přírodních katastrof*, které se zaměřují na potřeby postižených, včetně přesídlení. Viz BROOKING, B. *Project on Internal Displacement. Human Rights and Natural Disaster. Operating Guidelines and Field Manual on human Rights Protection in Situations of Natural Disaster* [online]. 2008 [cit. 2014-12-02]. Dostupné z <http://www.refworld.org/docid/49a2b8f72.html>.

případné kompenzace. Dotčené osoby by dále měly být zahrnuty do plánování jejich přesunu. Principy pak v této části zdůrazňují právo IDPs na život, důstojnost, svobodu a bezpečnost.⁹⁹

Druhá část se zabývá výčtem práv a povinností během procesu přesídlení. Povaha výčtu práv je specifikována zejména pro potřeby přesídlení s respektem k právům občanským, politickým, ekonomickým a kulturním.¹⁰⁰

Třetí část se soustředí na poskytnutí humanitární pomoci IDPs. Primární odpovědnost za tuto pomoc nese stát, ve kterém k přesídlení dochází. Mezinárodní pomoc může být poskytnuta a dle principů nemá být považována za nepřátelský akt a souhlas k této pomoci nesmí být svévolně zadržován. Vnitrostátní orgány by pak měly zajistit, aby rozdělení humanitární pomoci nebylo bráněno.

6.2 Regionální úmluvy

Několik regionálních úmluv umožňuje liberálnější výklad definice uprchlíka tak, aby pod ní bylo možné zařadit i uprchlíky environmentální. Byť ani Úmluva Organizace africké jednoty, ani Kartagenská deklarace neposkytují plnou ochranu environmentálním uprchlíkům, alespoň mohou sloužit jako budoucí příklad při tvorbě mezinárodních a regionálních dohod. K respektování rozšířené definice je ale nejdříve potřeba, aby státy úmluvu ratifikovaly. Z toho důvodu někteří autoři navrhují, aby environmentální uprchlíci byli raději chráněni v rámci příspěvku k rozvoji institutu dočasné ochrany z humanitárních důvodů (*right of temporary protection on humanitarian grounds*) dle mezinárodního obyčejového práva než na základě existující úmluvy.¹⁰¹

6.2.1 Úmluva Organizace africké jednoty z roku 1969

Kodifikační iniciativa problematiky interního přesídlování byla historicky složitým procesem. Úprava této oblasti byla tradičně lokální záležitostí. Prvním regionálně závazným instrumentem byla až právě Úmluva Organizace africké jednoty (OAU) z roku 1969, která upravovala specifické aspekty uprchlické problematiky v Africe proto, že definice uprchlíka dle uprchlické Úmluvy z roku 1951 nebyla pro tuto oblast dostačující. OAU do této Úmluvy

---

⁹⁹ Řídící principy pro vnitřní přesídlení, princip 7–9.

¹⁰⁰ Ibid., princip 10–27.

¹⁰¹ EDWARDS, A.; BHUIYAN, J. *Refugee Status Determination in Africa: Analysis and Application* [online]. African Journal of International and Comparative Law 2006, vol. 14, issue 2, str. 227 [cit. 2015-03-17]. DOI: 10.1163/9789004226166_004. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1535377.

UNHCR vyjasnil, že poskytnutí asistence osobám dotčeným „Boxing Day tsunami“ nespadá do jeho mandátu a raději vytvořil „dočasnou humanitární pomoc“. Viz UNHCR. *Note on International Protection* [online]. UN Doc. A/AC.96/1008, 2005, para. 36 [cit. 2014-12-02]. Dostupné z: <http://www.refworld.org/docid/42d3cd632.html>

přijímá rozšířenou definici uprchlíka nově tak, že pojem zahrnuje i osoby přesídlené v důsledku událostí „vázně narušující veřejný pořádek“ (*seriously disturbing public order*).¹⁰² Doplnění definice uprchlíka touto cestou tak umožnilo její širší interpretaci na regionální úrovni. Nově se pak mohla vztahovat i na ekonomické a environmentální migranty. K dalšímu vývoji v oblasti regionální ochrany IDPs došlo i po transformování Organizace Africké jednoty do Africké unie v roce 2001.

6.2.2 Kampalská úmluva z roku 2009

Úmluva Africké unie o ochraně a pomoci vnitřně přesídleným osobám (dále jen „Kampalská úmluva“)¹⁰³ je výsledkem dlouhodobého hledání řešení nucené migrace, environmentální degradace, konfliktů a porušování lidských práv. Poskytuje normativní a instrumentální prvky regionálních přístupů k řešení výše uvedených problémů. Africká unie ve své regionální strategii, kterou adoptovala v roce 2006, výslovně rozeznává vztah mezi životním prostředím a migrací. Postupný vývoj zavedl potřebu přijmout komplexnější řešení problému interního vysídlování, kdy jedním z faktorů byl i faktor environmentální. Africká unie provedla rozsáhlou rešerši regionálních právních rámců, jejímž výstupem bylo následné vytvoření Úmluvy Africké unie o ochraně a pomoci vnitřně přesídleným osobám. Významnými partnery při tvorbě textu Úmluvy byli i UNHCR, IOM, ICRC.

Úmluva je poměrně novým a inovativním regionálním instrumentem, který se zaměřuje na pomoc osobám interně přesídleným z důvodu environmentálních faktorů. Primárně se zaměřuje na ochranu jednotlivců a skupin interně přesídlených, sekundárně se ale Úmluva snaží působit preventivně tak, aby k přesídlení vůbec nedocházelo a pokud už k němu dojde, vymezuje postup asistence takto dotčeným osobám. Zároveň vyzývá státy Africké unie k vytvoření podmínek pro trvalé a udržitelné řešení problému interního přesídlování, čímž nepřímo, zato pozitivně ovlivňuje vývoj přeshraničního přesídlování. Poukazuje zejména na zavedení národních a regionálních systémů včasného varování, snížení rizika vzniku přírodních katastrof a koordinaci humanitární pomoci.¹⁰⁴ Obsah Úmluvy je inspirován

---

¹⁰² Článek 1 odst. 2 Úmluvy Organizace africké jednoty z roku 1969. „*Every person who, owing to external aggression, occupation, foreign domination or events seriously disturbing public order in either part or the whole of his country of origin or nationality, is compelled to leave his place of habitual residence in order to seek refuge in another place outside his country of origin or nationality.*“

¹⁰³ opak. cit. pozn. č. 93.

¹⁰⁴ ABEBE, A. *The Kampala Convention and environmentally induced displacement in Africa*. [online]. IOM Intersessional Workshop on Climate Change, Environmental Degradation and Migration. 29.–30. března 2011, Ženeva, Švýcarsko [cit. 2015-05-03]. Dostupné z: <https://www.iom.int/jahia/webdav/shared/shared/mainsite/microsites/IDM/workshops/climate-change-2011/SessionIII-Paper-Allehone-Mulugeta-Abebe.pdf>.

regionálním i mezinárodním právem lidských práv, mezinárodním humanitárním právem a analogicky také mezinárodním uprchlickým právem. Kampalská úmluva nejsilněji ztělesňuje Řídící principy pro vnitřní přesídlení¹⁰⁵, kterými byla při tvorbě inspirovaná. Dochází tak k tzv. „*hardening of soft law*“, přičemž soft law nabývá závazného charakteru. I přes tento fakt však mezi Úmluvou a Řídícími principy existují některé klíčové rozdíly. Principy jsou více výčtem potřeb a práv IDPs, přičemž Kampalská úmluva se dále zaměřuje na rozvinutí státní odpovědnosti. Zatímco Řídící principy spadají do kategorie tzv. *soft law*, Úmluva je právně závazná, poskytuje podrobnější reference ve vztahu k environmentálním problémům a rozvíjí odpovědnost státu a monitorovací mechanismy.¹⁰⁶

Kampalská úmluva poskytuje ve svých ustanoveních ochranu osobám nebo skupinám osob, které jsou přesídlené v důsledku klimatických změn a environmentální degradace. Kdo je IDPs, vymezuje článek 1 písm. k)¹⁰⁷, přičemž definice je shodná s definicí uvedenou v Řídících principech. Ochrana se bude vztahovat i na osoby, které byly nuceny k přesídlení kvůli adaptačním opatřením státu.¹⁰⁸ Dalším inovativním prvkem je definování svévolného přesídlení v čl. 4 odst. 4. Za svévolné, a jako takové nežádoucí, je považováno přesídlení násilnou evakuací, která není nezbytná ve vztahu k bezpečnosti a zdraví dotčených osob.¹⁰⁹ Hlavní povinnosti států jsou vymezeny čl. 3 Úmluvy a směřují především k odstranění příčin přesídlování, vytvoření právního rámce předcházejícího svévolnému přesídlení, právního rámce zajišťujícího kooperaci a solidaritu mezi státy. Státy ponесou odpovědnost v případě nerespektování požadavku na prevenci svévolného přesídlování a požadavku na zajištění ochrany v průběhu přesídlení. Zajištěno je také jednání bez diskriminace.¹¹⁰ Státům je dále uložena povinnost přijmout potřebnou legislativu, vytvořit kontaktní místa a vyhradit si finanční prostředky potřebné pro implementaci Úmluvy.¹¹¹ Úmluva také vyzývá k rozvoji systému včasného varování, strategií snižujících rizika katastrof a přijetí potřebných opatření v potenciálně ohrožených oblastech, včetně vytvoření registru IDPs.¹¹² Na rozdíl od Řídících principů Úmluva klade důraz na ochranu komunit, které jsou obzvlášť závislé na

---

¹⁰⁵ opak. cit. pozn. č. 95.

¹⁰⁶ EDWARDS, A.; BHUIYAN, J. opak. cit. pozn. č. 101.

¹⁰⁷ Úvodní ustanovení Řídících principů odst. 2; Čl. 1 písm. k) Kampalské úmluvy; „*Osoby nebo skupiny osob, které byly násilně či jinak nedobrovolně donuceny opustit své domovy nebo místa svého obvyklého pobytu, a to zvláště v důsledku nebo ve snaze vyhnout se důsledkům ozbrojeného konfliktu, násilí porušování lidských práv, přírodních katastrof či katastrof způsobených lidmi, a které nepřekročily mezinárodně uznávané hranice státu.*“

¹⁰⁸ Čl. 1 písm. l) Kampalské úmluvy.

¹⁰⁹ Ibid, čl. 4 odst. 4 písm. f).

¹¹⁰ Ibid, čl. 9 odst. 2.

¹¹¹ Ibid, čl. 3 odst. 2.

¹¹² Ibid, čl. 4 odst. 2.

půdě kvůli své kultuře nebo duševním hodnotám.¹¹³ A pokud je to možné, přijmout opatření, která jim umožní návrat nebo alespoň reintegraci.¹¹⁴

Velmi inovativně bylo vytvořeno ustanovení o náhradě škody. Úmluva ukládá státům povinnost poskytnout kompenzaci nebo jinou vhodnou náhradu v případech, kdy se zdržel poskytnout ochranu a asistenci IDPs během přírodní katastrofy.

Primární povinnost poskytnout ochranu IDPs má stát, na jehož území k přesídlení dochází. Pokud stát odmítne nebo není schopen poskytnout náležitou pomoc, Úmluva umožňuje mezinárodní komunitě vložit se do situace a poskytnout asistenci.¹¹⁵ Je tomu tak proto, že Úmluva žádá, aby státy v rámci mezinárodního úsilí spolupracovaly. Úmluva podporuje i regionální spolupráci jako další ze svých důležitých cílů. Konference (kongres) smluvních stran má sloužit jako orgán, který usnadní dialog a kooperaci mezi státy a také implementaci monitoringu.¹¹⁶ Do děje jsou vtaženy také mezinárodní organizace, které spolupracují s Africkou unií a hrají důležitou roli při poskytování technické a finanční pomoci.

Kampalská úmluva ukazuje význam zapojení regionálních institucí v procesu ochrany a pomoci interně přesídleným environmentálním uprchlíkům. Navíc se jedná o právně závaznou úmluvu, která je vynutitelná, na rozdíl od Řídících principů, které svou povahou spadají do skupiny *soft law*.

6.3 Národní režimy

Dosavadní neexistence univerzálního mezinárodního rámce ochrany pro environmentální uprchlíky vede státy k přijímání vlastní národní úpravy. Nejčastěji se tak děje přiznáním specifického právního postavení, prostřednictvím něhož má pak dotčená osoba přístup k humanitární pomoci. Státy se tak dobrovolně zavazují přiznat tento status obětem nedobrovolného přesídlení. Jeho projevem je pak získání sociálního, ekonomického či právního benefitu za účelem vyvážení rovnováhy práv, která byla dotčena přesídlením. Zpravidla jde o poskytnutí dočasně trvajících ochrany, přičemž se předpokládá, že postižené osoby se po určité době opět navrátí do původního místa.

---

¹¹³ Ibid, čl. 4 odst. 5.

¹¹⁴ Ibid, čl. 11 odst.5.

¹¹⁵ Ibid, čl. 5 odst. 6.

¹¹⁶ Ibid, čl. 14.

6.3.1 Specifický národní režim ochrany pro vnitřně přesídlené osoby

Příkladem zvýšené ochrany interně přesídlených osob může být přiznání národního statusu pro IDPs. Tento režim poskytuje interně přesídleným osobám zvláštní sociální, ekonomické a právní výhody, které mají vyrovnat práva dotčená nuceným přesídlením. Ochrana je však poskytována jen omezeně do doby, než přesídlenci naleznou východisko ze své situace (naleznou nový domov, socializují se apod.). Státy se při vytváření těchto režimů často nechaly inspirovat právě Řídicími principy pro vnitřní přesídlení. Mezi země, které tuto specifickou ochranu přiznávají, se řadí Ázerbájdžán, Kolumbie, Bosna a Hercegovina, Chorvatsko, Gruzie nebo Ruská federace.¹¹⁷

6.3.2 Temporary Protected Status

Některé vyspělé země, jako například USA, navrhuji poskytnutí *dočasně trvající ochrany* občanům některých států za předpokladu existence výjimečných okolností a splnění určitých podmínek. Rozsah ochrany je vymezen zákonem, přičemž někdy je vyžadováno ještě rozhodnutí orgánu výkonné moci, aby ochrana byla přiznána.¹¹⁸ Výjimečnými okolnostmi jsou například ozbrojené konflikty nebo právě environmentální krize, která může dotčeným osobám zabránit v návratu do státu původu. Toto opatření přijalo zatím jen pár vyspělých zemí v extrémních situacích.¹¹⁹

TPS v USA je navržen tak, aby zajistil bezpečné útočiště lidem, kteří uprchli nebo se zdráhají navrátit do potencionálně nebezpečné situace v jejich domovském státě.¹²⁰

Státy tak činí za předpokladu, že se dotčené osoby budou v budoucnu schopny vrátit do země původu. Ochrana není poskytována automaticky všem, ale nejdřív musí dojít k nominování zemí, jejichž vláda pak musí o poskytnutí dočasné ochrany pro své příslušníky požádat. USA tedy poskytuje ochranu až na základě objektivního kritéria, kterým je země původu. Přidělení tohoto statusu pak brání, aby osoba jím disponující byla deportována zpět do své země. Obvykle je přidělován na období šesti až osmnácti měsíců, případně může být prodloužen, pokud nedojde ke zlepšení podmínek v původním státě. Úmyslem instrumentu

---

¹¹⁷ BEAU, CH. *National legislation* [online]. Forced Migration Review 17, str. 16 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: <http://www.fmreview.org/FMRpdfs/FMR17/fmr17.06.pdf>.

¹¹⁸ Platí v případě USA, ale i EU, kde je nezbytný souhlas Rady EU a orgánu odpovědného za vnitřní bezpečnost v konkrétním státě.

¹¹⁹ Hurikán Mitch v centrální Americe v roce 1998, kdy byl občanům Nicaraguy a Hondurasu garantován TPS.

¹²⁰ Po zemětřesení na Haiti v roce 2010 byl TPS udělen příslušníkům Haiti, kteří nepřetržitě pobývali v USA.

však není umožnit dotčeným osobám setrvat v USA permanentně a tyto osoby nejsou způsobilé stát se trvalým rezidentem, pokud Kongres nestanoví jinak.¹²¹

V zásadě nic nebrání poskytnutí TPS osobám prchajícím z důvodu klimatických změn. Tento status ale pravděpodobně nebude přiznán environmentálním uprchlíkům migrujícím kvůli klimatickým procesům, které mají „plíživý“ charakter a nastupují pozvolna. TPS bude spíše určen osobám postiženým klimatickými událostmi, které jsou typické svým bleskovým nástupem.

Jedná se zatím jen o provizorní a časově omezený prostředek ochrany. Navíc je dobrovolný a zpravidla bude více vhodný pro vyspělé státy, nikoli pro státy rozvojové.¹²²

Závěrem

Tato kapitola se zabývala vymezením jednotlivých druhů ochrany poskytované environmentálním uprchlíkům na univerzální, regionální a národní úrovni. Ochrana je primárně poskytována spíše lokálně a fragmentárně nežli uceleně. Jedná se o dočasná řešení, která mohou zesílit mezinárodní podporu ke snaze vypořádat se s přesídlováním z důvodu změny klimatu, nicméně do budoucna je potřeba přijmout komplexnější způsob úprav.

Řídící principy pro vnitřní přesídlení jsou zajímavým instrumentem, který ale sám o sobě není závazný a spadá pod *soft law*. Obsahuje výčet základních práv přesídlovaných osob, která jsou státy povinny dodržovat jako svůj mezinárodní závazek v oblasti lidských práv. Svou povahou tak Řídící principy pomáhají specifikovat základní potřeby přesídlenců a doplňují schéma dočasné ochrany, poskytované osobám na regionální a národní úrovni.

Velmi významným regionálním nástrojem ochrany interně přesídlených osob se stala Kampalská úmluva. Tento instrument vychází z Řídících principů, přičemž obsahuje i prvky regionálního a mezinárodního práva lidských práv, humanitárního práva a také práva uprchlického. Úmluva ukládá státům povinnost poskytnout pomoc a ochranu interně přesídleným osobám, povinnost vypracovat systémy včasného varování, v oblastech potencionálně ohrožených povinnost vypracovat strategie na snížení rizika vzniku katastrof a podobně. Úmluva dále obsahuje i specifická ustanovení o náhradě škody, na základě čehož bývá považována za velmi inovativní.

---

¹²¹ WASEM, R. E., ESTER, K. *Temporary Protected Status: Current Immigration Policy and Issues* [online]. Congressional Research Service, 2010, str. 3 [cit. 2015-03-25]. Dostupné z: <http://fas.org/sgp/crs/homesecc/RS20844.pdf>.

¹²² COMPTON, B. *The Rising Tide of Environmental Migrants: Our National Responsibilities* [online]. 2014, Colo. Nat. Resources, Energy & Env'tl. L. Rev. Vol. 25:2, str. 382–383 [cit. 2014-12-12]. Dostupné z: www.colorado.edu/law/node/2979/attachment.

Prozatím kromě Řídících principů neexistuje žádný jiný univerzální systém ochrany environmentálních uprchlíků, bez ohledu na to, jestli jde o interně, či přeshraničně přesídlené. Z toho důvodu se řada států rozhodla vzít věci do vlastních rukou a přijmout vlastní právní rámec poskytující ochranu. Příkladem je Režim dočasné ochrany v některých národních úpravách a TPS přiznávaný některým osobám v USA po náhlých klimatických událostech a po splnění určitých podmínek.

I přesto, že prozatímní ochrana poskytovaná environmentálním uprchlíkům není dostačující, nelze konstatovat, že by byla absolutně nulová. Státy prozatím neprojevují natolik silnou politickou vůli k tomu, aby byla v blízké budoucnosti přijata nová úprava zabezpečující náležitou ochranu, a proto nejvíce zasaženým oblastem nezbyvá než přijmout vlastní rámec úpravy.

7 Úprava de lege ferenda

Úvodem

Tato kapitola se zabývá nastíněním možných způsobů řešení problematiky environmentálního uprchlictví, protože současný právní rámec není schopen adekvátně čelit krizi vyvolané změnami klimatu v rovině mezinárodního uprchlického práva. Normy, které se nějakým způsobem zabývají řešením přírodních katastrof, mají omezenou použitelnost a poskytují spíše úlevy a humanitární pomoc, než ochranu v pravém slova smyslu.

Dále existuje institut doplňkové ochrany, která vyplývá například z úmluv o lidských právech nebo z principů humanitárního práva a slouží jako nižší forma ochrany. Projevem doplňkové ochrany jsou pak například níže uvedené směrnice EU, TPS a jiné regionální či národní prostředky poskytující ochranu osobám, které nespádají pod uprchlickou Úmluvu.

Na problém environmentálního uprchlictví lze nahlížet ze dvou úhlů. Jednak je potřeba vyřešit situaci stávajících, resp. již existujících environmentálních uprchlíků, sekundárně pak je nezbytné vymyslet, jak jejich vzniku předcházet, případně jak řešit celou situaci do budoucna.

7.1 Obecné rysy úpravy a možné způsoby řešení

Doposud neexistuje právní úprava vymezující právní postavení environmentálních uprchlíků tak, aby dostatečně zohledňovala specifičnost této problematiky. Tato podkapitola se zabývá vymezením obecných znaků, které by budoucí nástroj právní ochrany měl vykazovat.

Právní úprava by primárně měla mít povahu preventivní, nikoli odškodňující. Měla by zajistit, že osobám nuceným k přesídlení budou zabezpečena jejich lidská práva a potřebná humanitární pomoc nejen ve státě domácím, ale také v přijímacím, případně v celém mezinárodním společenství. Nemělo by jít jen o právo samotné, ale mělo by následovat zřízení potřebných institucí, které budou schopny implementovat jednotlivá ustanovení a budou schopny financovat aktuální potřeby a zázemí expertů z oblasti vědy, kteří budou sledovat a popisovat aktuální vývoj v oblasti environmentálního uprchlictví. Stávající situace, kdy veškerý dohled nad běžnými uprchlíky a vnitřně přesídlenými osobami vykonává

UNHCR, je neudržitelná a neumožňuje další expanzi mandátu Vysokého komisaře tak, aby se vztahoval i na environmentální uprchlíky.¹²³

Někteří autoři navrhují, aby došlo k začlenění nového právního nástroje ochrany do stávajícího uprchlického režimu nebo pod režim mezinárodního práva životního prostředí v rámci již existující UNFCCC. Pohodlně by ale základní komponent nezapadl ani do jedné z těchto úmluv.

Řešením může být přijetí nezávislého dokumentu, který by svým obsahem doplňoval chybějící mezeru a zohledňoval by specifika problematiky. Úmluva o právním postavení uprchlíků je více než 60 let stará, a nemůže tak uspokojivě pokrýt situaci tolik typickou pro posledních několik let. Problematika environmentálního uprchlictví je sice tématem novým, avšak natolik závažným a obsáhlým, že je nezbytné, aby si ospravedlnila přijetí vlastního právního rámce místo toho, aby byla nucena setrvat v již existujícím a ne příliš příléhavém běžném uprchlickém režimu. Účelem uprchlické Úmluvy v době svého vzniku nebylo pokrýt situace nucené migrace z důvodu změny klimatu. Vedle toho také v praxi existuje značný odpor k jakémukoli dalšímu rozšíření pojmu uprchlíků v rámci stávající úmluvy. Rozvinuté země se tomu brání s tím, že nejsou připraveny environmentálním uprchlíkům poskytnout stejnou míru ochrany, jaká je garantována uprchlíkům politickým.¹²⁴ Přiznání takové ochrany je pro byť rozvinuté státy tak zásadním krokem, že s k němu ještě žádný z nich neodhodlal. Nový dokument by umožnil vypořádat se se situací příléhavě v celé její celistvosti, ale zároveň by zohlednil všechna její specifika. Tvorba nové úmluvy by mohla být přínosná i pro vývoj mezinárodního práva v oblasti uzavírání mezinárodních smluv. Nešlo by už jen o klasickou předlohu „stát se státem“, ale do procesu uzavírání by se částečně zapojovala i civilní společnost a jiné mimostátní komunity.¹²⁵ Toto začlenění by mohlo státy přinutit zaměřit se více na ustanovení humanitárního charakteru a také, vzhledem ke společenskému tlaku, na celkové zrychlení celého procesu uzavírání.

---

¹²³ LONERGAN, S. *The role of environmental degradation in population displacement* [online]. Environmental Change and Security project Report, Issue 4, jaro 1998, str. 7 [cit. 2015-25-03]. Dostupné z: <http://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/ACF1493.pdf>.

¹²⁴ Potvrzuje to i rozhodnutí Novozélandského imigračního tribunálu, který nepřiznal tuvalské rodině status klimatických uprchlíků pod režimem Úmluvy. Rodině bylo umožněno setrvat na Novém Zélandu jako permanentní residenty díky jejich silným rodinným kořenům ve vztahu k této zemi, nikoli kvůli projevům klimatických změn na Tuvalu. Srov. NZIPT 501370-371,2014 (New Zeland vs. občané Tuvalu).

¹²⁵ Zapojení veřejnosti do tvorby a jednání o mezinárodní smlouvě také v případě Úmluvy o kazetové municí z roku 2007. Dostupné z: http://www.clusterconvention.org/pages/pages_ii/ia_textenglish.html.

7.2 Univerzální úroveň ochrany v rámci uprchlického práva

7.2.1 Rozšíření definice uprchlíka a vytvoření Dodatku k uprchlické Úmluvě

Environmentální uprchlíci se stali nedílnou součástí globalizovaného světa díky celosvětovému rozsahu environmentální degradace. Jak bylo uvedeno výše, uprchlická úmluva už není schopna dále reagovat na potřeby moderního světa uprchlictví, do kterého zasáhly změny klimatu, a není proto schopna poskytnout náležitou ochranu nově vznikajícím diverzifikovaným skupinám uprchlíků. Úmluva neposkytuje potřebnou míru ochrany, kterou osoby migrující kvůli změnám v životním prostředí vyžadují. Prvním z navržených řešení je rozšíření definice pojmu uprchlík tak, aby byla schopna pokrýt všechny formy uprchlictví, včetně toho environmentálního.

Této změny může být dosaženo zejména odstraněním nebo přeformulováním části stávající definice týkající se perzekuce a jejích důvodů.¹²⁶ Partikulární úspěch v této oblasti byl zaznamenán dvěma regionálními entitami, kterým se podařilo dosáhnout rozšíření definice uprchlíků. Jednalo se o Organizaci Africké jednoty¹²⁷ a Kartagenskou deklaraci¹²⁸. I přes toto rozšíření se ani v jednom případě nepodařilo dostat do samotného znění pojem environmentální uprchlík nebo změnu klimatu jako příčinu migrace. Velkým úspěchem však zůstává zakotvení tzv. „*catch-all provision*“, které přece jen umožňuje, byť ne výslovně, zahrnout environmentální uprchlíky pod právní dokument, protože obsahuje jako důvody pro ochranu „skutečnosti vážně narušující veřejný pořádek“.¹²⁹ Následky klimatických změn a přírodní katastrofy mohou být klasifikovány jako skutečnosti narušující veřejný pořádek.

Zastánců rozšíření definice uprchlíka však není mnoho. Panuje názor, že už samotné zahájení jednání o přijetí změny Úmluvy by mohlo oslabit aktuální postavení uprchlíků. Taková změna by pak mohla vést až ke snížení standardu jejich ochrany. Ve prospěch rozšíření definice nesvědčí ani fakt, že Úmluva je vytvořena primárně pro osoby překračující hranice státu. Předpokládá se však, že většina environmentálních uprchlíků bude přesídlená pouze interně. To znamená, že ani rozšíření definice by nevedlo k tíženému výsledku – poskytnutí ochrany všem environmentálním uprchlíkům. Úmluva sama ani nebyla přijímána za účelem ochrany environmentálních uprchlíků, a proto se pro úpravu této oblasti nehodí.

---

¹²⁶ Profesor Scott Rampell navrhuje rozšířit výklad pojmu perzekuce tak, aby pod něj mohly nově spadat i klimatické změny. Srovnej REMPELL, S. *Defining Persecution*. Utah Law Review, Vol. 2013, No. 1, 2013, str. 283.

¹²⁷ Organization of African Unity.

¹²⁸ Cartagena Declaration on Refugees, Colloquium on the International Protection of Refugees in Central America, Mexico and Panama [online]. UNHCR, 1984 [cit. 2015-03-24]. Dostupné z: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b36ec.html> a Kampalská úmluva.

¹²⁹ Srovnej kapitolu o regionální ochraně č. 7.3.

Cílem navrhovaného Dodatku k uprchlické Úmluvě by pak bylo rozšíření působnosti UNHCR, jehož mandát by se nově vztahoval i na environmentální uprchlíky. Byla by tím vyřešena otázka neuspokojivého institucionálního zabezpečení. Stejně jako v případě rozšíření definice se ale ani zde nepředpokládá, že by státy projevily dostatečnou politickou vůli zahrnout pod mandát UNHCR novou kategorii osob, která svým počtem zdaleka přesahuje počet klasických uprchlíků.¹³⁰ UNHCR pak dokonce sám vyslovil neexistenci svého mandátu v této oblasti.¹³¹

7.2.2 Odklon od stávající interpretace

Zajímavým se zprvu jevil přístup spočívající v pouhé širší interpretaci stávající definice uprchlíka, vymezeného poměrně přísně Úmluvou. Bez zdoluhavých procesů změn definic či vytváření dodatků k Úmluvě se toto řešení jeví jako nejméně invazivní. Stačilo by přitom vykládat podmínky definice „*pronásledování*“ a „*příslušnosti k určitým společenským vrstvám*“ ve prospěch environmentálních uprchlíků.

Příslušnost k určité společenské vrstvě je jedním z důvodů, pro který dochází k perzekuci ve smyslu Úmluvy. Existují přitom dvě hlavní teorie, které vymezují, co je společenskou vrstvou. Jedna zastává názor, že důležitým aspektem jsou jejich společné chráněné charakteristiky, druhá klade důraz na vnější sociální vnímání. Klimatičtí uprchlíci tak mohou vytvořit „*sociální skupinu složenou z osob, jejichž vláda neposkytuje dostatečnou ochranu životnímu prostředí, v němž se tyto osoby vyskytují*“.¹³² Pokládat však environmentální uprchlíky za specifickou společenskou vrstvu je považováno za velmi kontroverzní.¹³³ Aby byly znaky definice kompletní, je nezbytné, aby environmentální uprchlíci právě pro příslušnost k této sociální skupině byli nějakým způsobem perzekuováni. Samotný pojem pronásledování není přesně definován, ale obecně pod něj lze zařadit vážné a systematické porušování lidských práv.¹³⁴ Tzv. „*environmentální pronásledování*“ nastává, když „*vláda vědomě způsobuje environmentální degradaci a tato degradace škodí lidem*

---

¹³⁰ BIERMANN, BOAS: *Commentary - Climate Refugees: Cause for a New Agreement?* [online]. Environment: Science and policy for sustainable development, 2008, str. 8–16 [cit. 2015-02-12]. Dostupné z: <http://www.environmentmagazine.org/Archives/Back%20Issues/November-December%202008/hulme-full.html>.

¹³¹ BIERMANN, BOAS: *Preparing for ...*, str. 19.

¹³² COOPER: *Environmental Refugees...*, str. 483.

¹³³ MCADAM, Jane. *Climate Change, Forced Migration, and International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2012, xviii, str. 42–48. ISBN 01-995-8708-6.

¹³⁴ UNHCR, Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugee, para. 53: „a threat to life or freedom on account of race, religion, nationality, political opinion or membership of a particular social group is always persecution.“

v tom smyslu, že je nutí migrovat“.¹³⁵ Klimatické faktory vedoucí k nucené migraci by v takovém případě nevystupovaly jako důvody pronásledování, ale právě jako jedna z forem perzekuce. Takový výklad není nemožný, ale dostává se do konfliktu s názorem, že akt pronásledování vyžaduje zlou vůli a úmysl (nikoli jen opomenutí poskytnout ochranu environmentálním uprchlíkům).

Problematické je také vymezení *pronásledovatele*. Není totiž možné vinit za negativní dopady změny klimatu jen jeden konkrétní stát, izolovaně od ostatních činitelů. Ke změně klimatu dochází v důsledků mnoha aktivit, které jsou předmětem činnosti více subjektů po celém světě. Jako perzekutora tedy není možné v tomto případě označit stát, ale mohlo by jím být např. mezinárodní společenství jako celek, industriální země nebo státy porušující emisní limity.¹³⁶

Na rozdíl od explicitního rozšíření definice uprchlíka by samotná interpretace nebyla schopna odlišit případy environmentálního uprchlictví dobrovolného od nuceného. Došlo by tak k nadužívání či zneužívání přidělené ochrany a popření podstaty samotného institutu. Hranice, určující komu má být přiznána ochrana, by měla být jasně vymezená tak, aby v budoucnu nevznikaly nejasnosti ohledně aplikace pravidel. Pokud je ale tato hranice dovozená pouhým výkladem, nemůže zaručit, že ochrana bude využívána v souladu s jejím smyslem a účelem. Národní soudy po celém světě se denně zabývají otázkou aplikace uprchlické Úmluvy. Ve své rozhodovací praxi pak zastávají názor, že ani „jedinci, hledající lepší životní podmínky, ani oběti přírodních katastrof, jejichž domovský stát jim není schopen poskytnout pomoc“ nespádají pod úpravu Úmluvy.¹³⁷ Nejvyšší soud v Austrálii uvedl, že požadavek pronásledování omezuje humanitární rozsah Úmluvy a neumožňuje poskytnout univerzální ochranu všem žadatelům o azyl, bez ohledu na to, jak devastující mohou být epidemie, přírodní katastrofy či hladomor.¹³⁸ Lidé přecházející před přírodními katastrofami a špatnými ekonomickými podmínkami nespádají pod rozsah úpravy Úmluvy.¹³⁹

Lze tedy konstatovat, že se tento přístup nesetkává s velkým ohlasem a nadále je preferován názor, že klimatičtí uprchlíci nenaplnují požadavky definice uprchlíka ve smyslu Úmluvy. V posledních letech převažuje naopak trend restriktivního výkladu pojmu uprchlík. Je tomu tak zejména proto, že jsou státy zavaleny žádostmi o azyl a není v jejich zájmu jejich počet zvyšovat tím, že uznají existenci nové kategorie uprchlíků.

---

¹³⁵ BIERMANN, F., BOAS, I. *Commentary...*, str. 8–16.

¹³⁶ McADAM: *Climate Change, Displacement...*, str. 12.

¹³⁷ *Canada v. Ward*, opak. cit. č. 69

¹³⁸ *A v. MI*, opak. cit. č. 70

¹³⁹ *Minister for Immigration and Multicultural Affairs v. Haji Ibrahim* ze dne 26. října 2000, para. 140.

7.3 Regionální úroveň ochrany

7.3.1 Přístup Evropské unie

Přeshraniční environmentální přesídlování není uprchlictvím ve smyslu Úprchlické úmluvy, pokud není dán prvek pronásledování na základě jednoho z pěti uvedených důvodů. Iniciativa směřující k modifikaci definice uprchlíka v této Úmluvě se nesečkala s přílišným ohlasem, protože vyjednávání o nové definici by v důsledku momentální politické situace mohlo znamenat snížení stávajícího standardu ochrany.¹⁴⁰ Z toho důvodu je potřeba zaměřit se na režimy, které by mohly potencionálně poskytnout environmentálním uprchlíkům nějakou ochranu.

EU vytvořila v rámci své azylové politiky Směrnici o dočasné ochraně¹⁴¹ a Kvalifikační směrnici¹⁴². První z výše uvedených poskytuje dočasnou ochranu vysídleným osobám během „hromadného přílivu“. Tím se rozumí situace, kdy dojde k náhlému přesídlení velkého počtu osob, přičemž není možné řešit jejich žádosti individuálním způsobem. Vysídlenými osobami jsou dle Směrnice „státní příslušníci třetí země nebo osoby bez státní příslušnosti, které musely opustit zemi či oblast původu nebo byly evakuovány, zejména na výzvu mezinárodních organizací, a nemohou se s ohledem na stávající situaci v zemi vrátit za bezpečných a trvalých podmínek, a na které by se případně mohl vztahovat článek 1 oddíl A Ženevské úmluvy nebo jiné mezinárodní či vnitrostátní akty poskytujících mezinárodní ochranu, zejména osoby, které uprchly z oblastí ozbrojených konfliktů nebo endemického násilí a osoby, kterým vážně hrozí systematické nebo obecné porušování lidských práv, či osoby, které se staly oběťmi takového porušování lidských práv“.¹⁴³ Jak vyplývá z názvu směrnice, poskytovaná ochrana má jen dočasný charakter v délce trvání jednoho roku, přičemž může být prodloužena až na tři roky. Nepůjde tedy o instrument, který by řešil situaci permanentně vysídlené populace v případě úplné ztráty území.

Kvalifikační směrnice vymezuje okruh osob, kterým bude poskytnuta podpůrná ochrana. Budou jimi ti, kdo nejsou uprchlíky v konvenčním smyslu a jsou vystaveni reálné

---

¹⁴⁰ KOLMANNSSKOG, V. *Climate change-related displacement and the European response*. Paper presented at SID Vijverberg Session on Climate Change and Migration, Hague, January 2009, str. 1–3.

¹⁴¹ Směrnice Rady 2001/55/ES ze dne 20. července 2001 o minimálních normách pro poskytování dočasné ochrany v případě hromadného přílivu vysídlených osob a o opatřeních k zajištění rovnováhy mezi členskými státy při vynakládání úsilí v souvislosti s přijetím těchto osob a s následky z toho plynoucími.

¹⁴² Směrnice Rady 2004/83/ES ze dne 29. dubna 2004 o minimálních normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli žádat o postavení uprchlíka nebo osoby, která z jiných důvodů potřebuje mezinárodní ochranu, a o obsahu poskytované ochrany.

¹⁴³ Čl. 1 písm. c) Směrnice o dočasné ochraně, viz pozn. č. 140.

hrozbě, že utrpí vážnou újmu.¹⁴⁴ Co je považováno za vážnou újmu, definuje čl. 15 Směrnice vycházející z čl. 2 a čl. 3 ECHR. „*Mučení, nelidské či ponižující zacházení nebo trest*“ uvedené v písm. b) by do budoucna mohly zahrnout právě i environmentální uprchlíky. Šlo by tak o podobný přístup, kterým se někteří autoři snažili zařadit environmentální uprchlíky pod uprchlickou Úmluvu ve smyslu příslušnosti k „*sociální skupině*“.¹⁴⁵ Doposud jde však jen o teorii, která v praxi ještě nebyla uplatněna.

V návaznosti na stávající judikaturu ESLP, jako je *Budayeva vs. Rusko*¹⁴⁶, by bylo možné argumentovat tím, že podpůrná ochrana by mohla začít být garantována dotčeným osobám i v případech extrémních přírodních katastrof nebo degradace životního prostředí.

7.3.2 Bilaterální mezinárodní smlouvy

Klasickým modelem, jak zakotvit ochranu environmentálních uprchlíků je přijetí bilaterální dohody mezi státem a mezinárodní organizací nebo mezi státy navzájem. Precedent v této oblasti založila Austrálie a Nový Zéland. Tyto státy si bilaterální dohodou zakotvily vzájemná zvýhodnění v migračním právu.¹⁴⁷ Je trochu zarážející, že tato úprava byla přijata zrovna mezi dvěma nejbohatšími státy pacifické oblasti, přičemž okolní chudé státy čelí environmentální migraci v daleko větším rozsahu. Nový Zéland pak rozšířil toto zvýhodnění v migrační politice i na své bývalé kolonie. Austrálie podobný krok zatím jen zvažuje.

Bilaterální smlouvy mezi státy mohou zajistit volný přístup a trvalý pobyt environmentálních uprchlíků na území smluvních států navzájem. Nabízí tak řešení, které má, na rozdíl od dočasného poskytnutí azylu, trvalý charakter. Pokud je navíc projevena i dostatečná politická vůle mezi státy, implementace takové bilaterální smlouvy je mnohem rychlejší než implementace smlouvy multilaterální. Z toho důvodu je výhodnější zejména v oblastech, kde je nutné reagovat na potřeby environmentálních uprchlíků neprodleně, tzn. rychle je přesunout postižené oblasti.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Čl. 2 písm. e) kvalifikační Směrnice, viz pozn. č. 141.

¹⁴⁵ MCADAM, J. *Complementary protection and beyond: How states deal with human rights protection*. UNHCR, 2005, str. 2. ISBN: 9780199203062.

¹⁴⁶ *Budayeva and others v. Russia* ze dne 20. března 2008. Stěžovatelka žijící v oblasti často zasahované sesuvem půdy vytýkala státním orgánům, že nepřijaly potřebná opatření k zabránění sesuvu a nezajistily ani systém včasného varování, v důsledku čehož došlo k úmrtí jejího manžela. ESLP jí dal za pravdu a negativní následky přičetl státu. Viz ŽAKOVSKÁ, LIPOVSKÝ: *Ochrana lidských práv...*, str. 49.

¹⁴⁷ DIAC. *New Zealanders in Australia*. National Communications Branch, Department of Immigration and Citizenship, Canberra, 2007.

¹⁴⁸ BHATHAL, A. *The campaign for climate refugees in the Asia-Pacific challenges and opportunities presented by Australia*. The Environment, Forced Migration and Social Vulnerability, International Conference 9–11 October 2008 Bonn, Germany.

7.4 Národní přístupy

Prozatím se většina reakcí na přeshraniční migraci v důsledku klimatických změn projevila spíše na národních úrovních než v poli mezinárodních dohod. Odezva se projevuje přiznáním dočasné humanitární pomoci, TPS nebo svébytnou právní úpravou.

7.4.1 Zakotvení řídicích principů pro vnitřní přesídlení

Jak je uvedeno v kapitole č. 6.1, Řídicí principy pro vnitřní přesídlení nejsou obecně právně závazné a tvoří tak prozatím jen součást tzv. *soft law*. Některé země, jako například Kolumbie, povýšily principy do právně závazného aktu tím, že je inkorporovaly do svého právního řádu.¹⁴⁹ Tímto řešením by se alespoň dočasně a lokálně vyřešil problém s právním vakuem, ve kterém se teď někteří environmentální uprchlíci nacházejí. Zároveň by to byl vlivný krok směrem k budoucímu racionálnímu a odpovědnému řešení problému.

Alternativou k zakotvení řídicích principů je vytvoření řídicích principů pro přesídlování vyvolané změnami klimatu. Tento rámec by mohl státům pomoci vypořádat se s přeshraničním přesídlováním vyvolaným negativními dopady změn klimatu. Neukládal by státům nové povinnosti, ale shrnul by existující a vyjasnil jejich aplikaci v souvislosti se specifickými potřebami environmentálních uprchlíků. Vycházel by ze stávajících závazků států vůči respektování lidských práv, a zejména principu non-refoulement. V průběhu času by takový rámec mohl usnadnit implementaci těchto pravidel do národního právního řádu nebo vést k vytvoření multilaterálního instrumentu.¹⁵⁰

7.4.2 Rozšíření Temporary Protected Status

Jak je blíže rozvedeno v kapitole 6.3.2, TPS má jen dočasný charakter a v některých zemích, jako je například USA, je potřeba, aby žadatel byl příslušníkem státu, který je zahrnut ve výčtu států, na které se TPS vztahují.

Možnostmi, jak rozšířit ochranu poskytovanou environmentálním uprchlíkům, tedy může být zrušení teritoriálního nebo časového kritéria. V praxi by to znamenalo, že o dočasnou ochranu by nemuseli žádat jen příslušníci států zahrnutých do seznamu, ale toto územní kritérium by bylo zrušeno a ochrana by byla poskytována globálně všem postiženým státům. Druhým možným způsobem je rozšíření časového hlediska. Stále by se jednalo o řešení dočasné, ale umožňovalo by v případech pomalé změny klimatu (klimatické procesy –

---

¹⁴⁹ Srov. Kampalská úmluva a Kartagenská deklarace.

¹⁵⁰ Viz Kampalská úmluva čl. 5(4).

plíživé) získat migrantům více času na rozhodnutí o případném trvalém přemístění nebo domácímu státu poskytnout dostatek času k přijetí potřebných opatření.

Nevýhodou například amerického TPS je, že může být přiznán jen osobám určité státní příslušnosti, a to jen tehdy, pokud v době katastrofy již dlouhodobě pobývají v USA. Tento přístup bývá často kritizován jako obcházení imigrační politiky, protože umožňuje požádat o TPS i osobám, které na území USA žily doposud nelegálně.¹⁵¹ O TPS pak tedy nemohou požádat osoby, které migrují do USA až po události za účelem žádosti o TPS. Dalším problémovým aspektem je, že jen malá skupina osob žijících v postižených oblastech bude disponovat prostředky k přesunu do USA.

7.4.3 Vnitrostátní právní úprava

Na rozdíl od států, které přiznávají specifické postavení jen interně přesídleným osobám¹⁵², existují i státy, které se rozhodly chránit environmentální migranty vnější. Jako příklad mohou sloužit severské země.

Švédské azylové právo výslovně zaručuje poskytnutí ochrany osobám, které jsou „*neschopny návrtu do jejich země původu z důvodu přírodní katastrofy*“.¹⁵³ Toto ustanovení však doposud nebylo užito a je otázkou, zda bude vykládáno ve prospěch environmentálních uprchlíků. Původně totiž toto ustanovení mělo sloužit specifickým environmentálním katastrofám, jako byl Černobyl.

Ve Finsku může o azyl požádat i osoba, která čelí „*hrozbě trestu smrti, mučení nebo jinému nelidskému zacházení nebo zacházení porušujícímu lidskou důstojnost nebo pokud se nemůže navrátit do země původu z důvodu ozbrojeného konfliktu nebo přírodní katastrofy*“.¹⁵⁴ Toto ustanovení se nevztahuje jen na individuální případy, ale může být uplatněno i v případě masivního přílivu takových osob, přičemž je jim zaručen pobyt ve Finsku až po dobu tří let.

Zájem o problematiku se ale zvedá i v jiných zemích, například v roce 2006 přijal senát Belgie usnesení, ve kterém vyzývá Belgii, aby v OSN agitovala po mezinárodním uznání environmentálních uprchlíků. Podobné tendence probíhaly i v Austrálii, kde si nakonec

---

¹⁵¹ WASEM R. E. *US Immigration Policy on Haitian Migrants*. Congressional Research Service Report RS 21349, 31 March 2010.

¹⁵² Srov. kapitulu č. 6.3.1.

¹⁵³ Chapter 4, s 2(3) Act amending the Aliens Act (Swedish Aliens Act), 2005:716 issued on 17 December 2009.

¹⁵⁴ Para. 88 (residence permits), para. 109 (temporary protection in cases of mass displacement) Finnish Aliens Act.

uvědomili, že bude zapotřebí zahrnout do spolupráce i další státy nežli jednat izolovaně. Od té doby bohužel nebylo k přistoupeno k dalším krokům.¹⁵⁵

7.5 Nová Úmluva *sui generis*

Dalším navrhovaným řešením je vypracování samostatné a nezávislé úpravy *sui generis*. Byl by tak vytvořen nový právní rámec, který by zohledňoval specifické potřeby environmentálních uprchlíků a poskytoval náležitou ochranu, které se jim dnes ani zdaleka nedostává. Na druhou stranu by Úmluva pravděpodobně nebyla schopna vymezit specifika jednotlivých regionů zasažených změnou klimatu a původně dobrý záměr by se tak opět minul účinkem.

Úmluva by ale konečně definovala environmentálního uprchlíka, vymezila právní postavení a navrhla obecné způsoby řešení přesídlování a integrace. K vytvoření takové úmluvy by však bylo potřeba silné politické vůle zúčastněných, a to zejména s ohledem na rozdílnost názorů ohledně definic, způsobu ochrany apod. Migrační faktory, nemusí být totiž jen environmentální povahy, ale mohou být i povahy sociální, ekonomické a jiné. Příčiny vedoucí migranta k rozhodnutí opustit svůj domov se mohou kumulovat, a není proto možné přesně určit, jak velký má zrovna dopad změny klimatu vliv na rozhodnutí. Faktory existují vedle sebe a vzájemně se prolínají, stejně jako se prolínají různá odvětví, která se zabývají klimatickými změnami. Nebude proto snadné shodnout se na definicích tak, aby se Úmluva vztahovala na všechny zamýšlené případy.¹⁵⁶

Problematickou může být i masovost environmentální migrace, se kterou se Úmluva nebude muset umět vypořádat. Přesídlování například v rámci Evropy by nemělo směřovat jen do vybraných zemí, které budou jejich přílivu mezinárodně vstřícnější než ostatní státy nebo které budou z pohledu uprchlíka ekonomicky nejlepší volbou.

Na druhou stranu, vytvoření nového institutu, který bude ukládat povinnost sdílení odpovědnosti za přesídlené osoby, může usnadnit vytvoření nových institucionálních mandátů a rozvinout spolupráci mezi státy obecně.

Mezinárodní smlouvy jsou vždy o kompromisu, a i když už jej bude dosaženo, je pak na státech, aby prokázaly dostatečnou politickou vůli k ratifikaci, provádění a prosazování takové úmluvy. Úmluva může poskytnout standarty, které budou řešit současnou

---

¹⁵⁵ALP. *Our Drowning Neighbours: Labor's Policy Discussion Paper on Climate Change in the Pacific*. 2006, ALP, Canberra, str. 10.

¹⁵⁶ Např. jak bude možné odlišit pravé environmentální uprchlíky od osob stěhujících z důvodu chudoby.

neuspokojivou situaci environmentálních uprchlíků, ale tyto nebudou efektivní, pokud se státy do procesu plně nezapojí.

Právě nechuť státu k přijetí nových závazků souvisejících s uznáním existence environmentálních uprchlíků jako nové kategorie osob se specifickými právy bude stěžejní překážkou na cestě k nové úmluvě. Státy jsou si vědomy, jak velký dopad může mít přijetí takové úmluvy na jejich ekonomickou a sociální situaci, a není proto pravděpodobné, že by projevily dostatečnou politickou vůli k realizaci tohoto záměru. Lépe než usilovat o přijetí nového komplikovaného souboru norem s nejistou budoucí realizací je zaměřit se na rozvíjení regionálních úprav, které dokáží flexibilněji reagovat na aktuální potřeby a z nichž se časem může rozvinout mezinárodní obyčej.

Závěrem

Tato kapitola shrnuje možnosti nápravy nevyhovujícího právního stavu environmentálních uprchlíků na úrovni univerzální, regionální a národní. Byť je nadpis označen jako Úprava de lege ferenda, tedy právní úprava do budoucna, kapitola vymezuje i některé stávající mechanismy ochrany, zejména na národní úrovni, které by do budoucna mohly sloužit jako inspirace pro státy, které prozatím takovou právní úpravou nedisponují. V posledních letech směřuje politická vůle více k restriktivnímu výkladu uprchlíka ve smyslu Úmluvy, bude tedy zřejmé, že prostřednictvím univerzálního uprchlického práva cesta pro ochranu environmentálních uprchlíků nejspíše nepovede. Vstřícnější přístup projevují jednotlivě některé státy tím, že přijímají vlastní úpravu, která reaguje na zvýšený výskyt environmentálních uprchlíků, jak interních, tak přeshraničních. Tento přístup je i celkově vhodnější, neboť národní právo dokáže pružněji reagovat na aktuální potřeby. Státy, které se zatím neodhodlaly k tak vstřícnému kroku, se alespoň snaží inkorporovat do svého právního řádu principy pro vnitřní přesídlení, čímž provádí tzv. vytvrzování *soft law*. Je na každém státu, aby si svou azylovou politiku upravil dle svého. Do budoucna však bude počet environmentálních uprchlíků stoupat, a byť se budou primárně přesídlovat interně, není řečeno, že nedojde i k nárůstu migrace přeshraniční.

Závěr

I přes to, že fenomén environmentální migrace existuje již řadu let, stále vyvolává otázky, které doposud nebyly uspokojivě zodpovězeny.

Cílem této práce bylo definování některých základních pojmů, vymezení aktuálního právního postavení environmentálních uprchlíků a nastínění možného způsobu ochrany těchto osob v rovině mezinárodního práva *de lege lata* a *de lege ferenda*, včetně jejich kritického zhodnocení.

Kdo vlastně je environmentálním uprchlíkem bylo komplikované zodpovědět s ohledem na neexistenci oficiálního označení a definice tohoto pojmu. Termín environmentální uprchlík lze proto používat jen velmi opatrně v souvislosti s přísnou terminologií mezinárodního práva. Co se týče příčin environmentální migrace, do budoucna bude velmi komplikované prokázat, že klimatické faktory mohou být jedinou příčinou vzniku environmentální migrace.

Po provedení analýzy aplikovatelnosti jednotlivých norem mezinárodního práva na konkrétní typy osob přesídlených z důvodu změny klimatu bylo zjištěno, že současný právní stav není vyhovující. Prozatím neexistuje univerzální nástroj, který by precizně vymezil právní postavení environmentálních uprchlíků a poskytl jim náležitou ochranu. Téměř veškerá ochrana je proto poskytována subsidiárně a klíčovou roli zde hrají samotné státy.

Klimatické změny mají globální povahu a lidé v nich hrají významnou roli. Mezinárodní společenství by se mělo postavit čelem k celé situaci a snažit se o zmírnění dopadů přesídlení způsobeného klimatickými změnami. Migrace je v dnešní době předvídatelným jevem. Pokud ví mezinárodní společenství, co nastane, je logické, že by mělo přijmout potřebná opatření, která se budou snažit situaci předejít, případně alespoň zmírnit její dopady. Státy by měly vyvinout inovativní a mezidisciplinární přístup k celé situaci a zamezit tak nenávratným změnám, které hrozí. I přesto, že daný problém existuje již několik let, doposud žádný takový právní instrument ochrany nebyl vytvořen. Výjimku tvoří přístupy některých států, které si vytvořily vlastní právní systém, který poskytuje environmentálním uprchlíkům alespoň částečnou ochranu a pomoc.

I z toho důvodu se jako nejlepší strategií k zacelení normativní díry v prostoru mezinárodního práva jeví regionální a národní přístupy. Státy, které zvažují implementaci ustanovení chránícího environmentální uprchlíky, mohou čerpat inspiraci z právních řádů států, které již doplňkovou ochranu nebo dočasný ochranný režim takovým osobám poskytují. Příkladem jsou USA s TPS, Finsko s režimem Dočasná ochrana v případě masového přesídlení jako důsledku přírodních katastrof, nebo ustanovení švédského azylového práva,

kteřé rovněž nabízí dočasnu, subsidiární ochranu. Tyto národní přístupy není možné jinak než ocenit. Na druhou stranu úpravy jednotlivých států se od sebe někdy výrazně liší a v budoucnu vyvstane potřeba jednotlivé přístupy harmonizovat do jednotné a ucelené formy. Užitečnou roli by v tomto procesu mohla sehrát EU. Předpisy Unie upravující ochranu nuceným migrantům totiž zahrnují ustanovení o dočasné a subsidiární ochraně, které by mohlo být vykládáno ve prospěch poskytnutí takové ochrany i přeshraničním environmentálním uprchlíkům. Kampalská úmluva je dalším příkladem regionálního instrumentu poskytujícího ochranu. Ukládá státu povinnost poskytnout pomoc a ochranu osobám, které se staly vnitřně přesídlenými v důsledku klimatických změn. Všechny výše uvedené regionální a národní úpravy mohou do budoucna sloužit alespoň jako inspirace pro státy, které nad přijetím takové ochrany uvažují. Vedle toho se nedá opomenout ani klasická spolupráce mezi státy navzájem a státy a mezinárodními organizacemi na základě bilaterálních dohod. Podobné tendence se prozatím objevují v oblasti Austrálie.

Environmentální uprchlictví se stále potýká s nedostatkem porozumění, a i přes svou závažnost je neustále považováno za problém morální, více než právní. Státy by neměly bránit přílivu klimatických uprchlíků jen pod záminkou ochrany vnitřní bezpečnosti, ale raději přijmout takovou migrační politiku, která se s jejich existencí bude umět vyrovnat. K tomuto kroku ale bude primárně nutné zvýšit povědomí veřejnosti o existenci problému environmentálního uprchlictví.

Problematika environmentálního uprchlictví prolíná životní prostředí, migraci a uprchlictví. Práce na budoucí právní úpravě proto zaměstná spoustu odborníků z různých oblastí, kteří se budou snažit o odstranění právního vakua, ve kterém se aktuálně nachází mnoho takových uprchlíků. K vytvoření spolehlivého právního nástroje bude nezbytné projevit značnou interdisciplinární kooperaci a politickou vůli.

Environmentální uprchlictví je svou povahou předurčeno k dalšímu vývoji. Z toho důvodu by si určitě zasloužilo pozornost i v rámci českého výzkumu, který se až na výjimky doposud zaměřuje primárně na mimoprávní aspekty této problematiky. Z právního pohledu se tématem zabývá jen hrstka, zejména pražských autorů, kteří publikovali několik zajímavých článků. Určitě by bylo pro českou právní veřejnost přínosné vytvořit alespoň jednu ucelenou publikaci, která by se tématem nepravého, resp. environmentálního uprchlictví zabývala komplexně.

Seznam použitých zdrojů

Primární zdroje

Normativní zdroje

1. Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951 (publ. pod č. 208/1993 Sb.).
2. Protokol o právním postavení uprchlíků z roku 1967 (publ. pod č. 208/1993 Sb.).
3. Úmluva o právním postavení osob bez státní příslušnosti z roku 1954 (publ. pod č. 108/2004 Sb. m. s.).
4. Úmluva o omezení případů bezdomovectví z roku 1961 (publ. pod č. 43/2002 Sb.m.s.).
5. Montevideo Convention on the Rights and Duties of States ze dne 26. prosince 1933, v účinnosti od 26. prosince 1934.
6. The Final Act of the UN Conference on the Elimination or Reduction of Future Statelessness A/CONF.9/14.
7. Draft Articles on Nationality of Natural Persons in relation to the Succession of States z roku 1999.
8. Rámcová úmluva OSN o změně klimatu z roku 1992 (publ. pod č. 80/2005 Sb.m.s.).
9. Úmluva o ochraně a pomoci vnitřně přesídleným osobám v Africe z roku 2009 (Kampalská úmluva).
10. Řídící principy pro vnitřní přesídlení z roku 1998.
11. Úmluva Organizace africké jednoty z roku 1969.
12. Úmluva o zákazu použití kazetové munice z roku 2007 (publ. pod. č. 18/2012 Sb. m.s.).
13. Cartagena Declaration on Refugees, Colloquium on the International Protection of Refugees in Central America, Mexico and Panama z roku 1984.
14. Swedish act amending the Aliens Act, číslo 2005/716 ze dne 17. prosince 2009.
15. Finnish Aliens Act publikovaný pod číslem 301/2004, v pozdějším znění 458/2009.

Judikatura

1. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Kanady ve věci Canada v. Ward, , ze dne 30 června 1993 vydaný pod číslem 2 S.C.R. 689. (Kanada)
2. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Austrálie ve věci A v. Minister for Immigration and Ethnic Affairs and Another, ze dne 24. února 1997.
3. Rozhodnutí odvolacího soudu na Novém Zélandě ve věci 72719/2001 ze dne 17. září 2001.

4. Rozhodnutí odvolacího soudu na Novém Zélandě ve věci 72313/2000, 72314/2000, 72315/2000 a 72316/2000 ze dne 19. října 2000.
5. Rozhodnutí odvolacího soudu na Novém Zélandě ve věci 72179/2000 ze dne 31. srpna 2000.
6. Rozhodnutí odvolacího soudu na Novém Zélandě ve věci 72189–72195/2000 ze dne 17. srpna 2000.
7. Rozhodnutí odvolacího soudu na Novém Zélandě ve věci 72185–6/2000 ze dne 10. srpna 2000.
8. Rozhodnutí odvolacího soudu Austrálie ve věci 1004726/2000 ze dne 30. září 2010.
9. Rozhodnutí imigračního tribunálu Nového Zélandu ve věci NZIPT 501370-371 z roku 2014.
10. Rozhodnutí nejvyššího soudu Austrálie ve věci Minister for Immigration and Multicultural Affairs v. Haji Ibrahim ze dne 26. října 2000.
11. Rozhodnutí ESLP ve věci Budayeva and others v. Russia, (stížnost č. 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 and 15343/02) ze dne 20. března 2008.

Směrnice EU

1. Směrnice Rady 2001/55/ES ze dne 20. července 2001 o minimálních normách pro poskytování dočasné ochrany v případě hromadného přílivu vysídlených osob a o opatřeních k zajištění rovnováhy mezi členskými státy při vynakládání úsilí v souvislosti s přijetím těchto osob a s následky z toho plynoucími.
2. Směrnice Rady 2004/83/ES ze dne 29. dubna 2004 o minimálních normách, které musí splňovat státní příslušníci třetích zemí nebo osoby bez státní příslušnosti, aby mohli žádat o postavení uprchlíka nebo osoby, která z jiných důvodů potřebuje mezinárodní ochranu, a o obsahu poskytované ochrany.

Sekundární zdroje

Monografie

1. MCADAM, Jane. *Climate Change, Forced Migration, and International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2012, xviii, 319 s. ISBN 01-995-8708-6.
1. HONUSKOVÁ, Věra. *Definice uprchlíka a její výklad a aplikace v současném mezinárodním právu*. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. ISBN 978-80-87146-45-3.
2. DUPONT, G., PEARMAN, A. *Heating up the planet: Climate change and security*. Sydney: Lowry Institute for International Policy, 2006, ISBN 1 921004 22 3.
3. STOCKER, T. *Climate change 2013: the physical science basis : Working Group I contribution to the Fifth assessment report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. xi, 1535 pages. ISBN 9781107661820.
4. AGHAZARM, Ch., LACZKO F. *Migration, environment and climate change: Assessing the evidence* [online]. Ženeva: IOM, 2009, [cit. 2015-03-16]. ISBN 978-929-0684-541. Dostupné z:
http://publications.iom.int/bookstore/free/migration_and_environment.pdf.
5. HINNAWI, Essam E. *Environmental refugees*. Nairobi, Kenya: United Nations Environment Programme, c1985, ii, 41 p. ISBN 9280711032.
6. PARRY, M. *Climate change 2007: Impacts, adaptation and vulnerability: contribution of Working Group II to the fourth assessment report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. New York: Cambridge University Press, 2007, ix, 976 p. ISBN 0521705975.
7. BROWNLIE, I. *Principles of public international law*. 6th ed, New York: Oxford University Press, 2003, xlii, ISBN 0199261946.
8. CRAWFORD, J. *The creation of states in international law*. 2nd ed, Oxford: Clarendon Press, 2006, lxxii, 870 s. ISBN 9780199228423.

Odborné články

1. McADAM, J. *Climate Change Displacement and International Law: Complementary Protection Standards* [online]. Division of International Protection, UNHCR 2011, Ženeva [cit. 2015-25-02]. Dostupné z: <http://www.refworld.org/docid/4fdf20022.html>.
2. MCLEMAN, R., SMIT, B. *Migration as an Adaptation to Climate Change. Climatic Change* [online]. 2006, vol. 76 [cit. 2015-01-16]. DOI: 10.1007/s10584-005-9000-7.
3. BROOKS, N. *Climate change, drought and pastoralism in the Sahel: Discussion note for the World Initiative on Sustainable Pastoralism* [online]. 2006 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: http://cmsdata.iucn.org/downloads/e_conference_discussion_note_for_the_world_initiative_on_sustainable_pastoralism_.pdf.
4. DIAMOND, J. *Collapse: how societies choose to fail or survive*. Londýn: Allen Lane, 2005.
5. KYUNG-WHA, K. *Climate Change, Migration and Human Rights: Addressing Vulnerabilities and Harnessing Opportunities* [online]. 2008 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: https://www.iom.int/jahia/webdav/shared/shared/mainsite/events/docs/hsn/hsn_addresses_kang.pdf.
6. BLACK, R. *Environmental Refugees: Myth or Reality?* [online]. UNHCR Working Paper No. 34, 2001 [cit. 2014-11-16] ISSN 1020-7374. Dostupné z: <http://www.unhcr.org/3ae6a0d00.html>.
7. KOLMANNSSKOG, V. *Future Floods of Refugees—A comment on climate change, conflict and forced migration* [online]. Norwegian Refugee Council, 2008 [cit. 2014-12-10]. Dostupné z: http://www.nrc.no/arch/_img/9268480.pdf.
8. BIERMANN, F.; BOAS, I. *Preparing for a Warmer World: Towards a Global Governance System to Protect Climate Refugees. Global Environmental Politics* [online]. 2010, vol. 10, issue 1 [cit. 2015-03-16]. DOI:10.1162/glep.2010.10.1.60. Dostupné z: http://www.sarpn.org/documents/d0002952/Climate_refugees_global_governance_No_v2007.pdf.
9. DEWITTE, C. *At the Water's Edge: Legal Protections and Funding for a new Generation of Climate Change Refugees*. [online]. 2010 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://elr.info/bibliography/climate-change/waters-edge-legal-protections-and-funding-new-generation-climate-change>.

10. MYERS, N. *Environmental Refugees: An Emergent Security Issue* [online]. Praha: 13th Economic Forum, 2005 [cit. 2014-11-23]. Dostupné z: <http://www.osce.org/eea/14851?download=true>.
11. BROWN, O. *Migration and Climate Change. International Organization for Migration* [online]. Ženeva, No 31, 2008 [cit. 2015-01-16]. ISSN 1607-338X. Dostupné z: http://www.iom.cz/files/Migration_and_Climate_Change_IOM_Migration_Research_Series_No_31.pdf.
12. STOJANOV, R. *Migrace obyvatel v kontextu environmentálních změn* [online]. Geografické rozhledy 5/08-09, Praha 2008 [cit. 2015-01-17]. Dostupné z: <http://geography.cz/geograficke-rozhledy/wp-content/uploads/2009/06/28-29.pdf>.
13. PIGUET, E. *Climate Change and forced migration* [online]. UNHCR New Issues in Refugee Research, Research paper No. 153, 2008 [cit. 2014-10-26]. ISSN 1020-7473. Dostupné z: <http://www.bvsde.paho.org/bvsacd/cd68/newissues153.pdf>.
14. KEANE, D. *The Environmental Causes and Consequences of Migration: A Search for the Meaning of Environmental Refugees*, 2004, Geo. Int'l Entvl. L. Rev.
15. McLEMAN, R. *Climate Change, migration and critical international security considerations*. [online]. IOM Migration Research Series, No 42, 2011, Ženeva [cit. 2015-03-02]. ISSN 1607-338X. Dostupné z: <http://publications.iom.int/bookstore/free/MRS42.pdf>.
16. BROWN, O. *Climate Change as the „new“ security threat: Implications for Africa*. International Affairs 83 (6). 2007. ISSN 0020-5850.
17. LE BILLON, P. *The political ecology of war: Natural resources and armed conflicts*. Political Geography 20 (5). 2001.
18. DE SOYSA, I. *Ecoviolence: Shrinking pie, or honey pot?* Global Environmental Politics 2(4). 2002. ISSN 1526-3800.
19. NEUMAYER, E. *Bogus Refugees? The Determinants of Asylum Migration to Western Europe* [online]. SSRN Electronic Journal, [cit. 2015-03-17]. DOI:10.2139/ssrn.482645. Dostupné z: <http://www.lse.ac.uk/geographyAndEnvironment/research/Researchpapers/rp82.pdf>.
20. MYERS, N. *Environmental Exodus: An Emergent Crisis in the Global Arena* [online]. Climate Inst., 1995 [cit. 2015-03-17]. Dostupné z: <http://www.climate.org/PDF/Environmental%20Exodus.pdf>.

21. COOPER, J.B. *Environmental Refugees: Meeting the Requirements of the Refugee Definition*, 1998, 6 N.Y.U. Envtl. L.J.
22. HONG, J. *Refugees of the 21st Century: Environmental Injustice*. 2001, 10 Cornell J.L. & Pub. Poly.
23. BROOKING, B. *Project on Internal Displacement. Human Rights and Natural Disaster. Operating Guidelines and Field Manual on human Rights Protection in Situations of Natural Disaster* [online]. 2008 [cit. 2014-12-02]. Dostupné z <http://www.refworld.org/docid/49a2b8f72.html>.
24. ABEBE, A. *The Kampala Convention and environmentally induced displacement in Africa*. [online]. IOM Intersessional Workshop on Climate Change, Environmental Degradation and Migration, 29.–30. března 2011, Ženeva, Švýcarsko [cit. 2015-05-03]. Dostupné z: <https://www.iom.int/jahia/webdav/shared/shared/mainsite/microsites/IDM/workshops/climate-change-2011/SessionIII-Paper-Allehone-Mulugeta-Abebe.pdf>.
25. EDWARDS, A.; BHUIYAN, J. *Refugee Status Determination in Africa: Analysis and Application* [online]. African Journal of International and Comparative Law 2006, vol. 14, issue 2 [cit. 2015-03-17]. DOI: 10.1163/9789004226166_004. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1535377.
26. BEAU, CH. *National legislation* [online]. Forced Migration Review 17 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: <http://www.fmreview.org/FMRpdfs/FMR17/fmr17.06.pdf>.
27. WASEM, R. E., ESTER, K. *Temporary Protected Status: Current Immigration Policy and Issues* [online]. Congressional Research Service, 2010 [cit. 2015-03-25]. Dostupné z: <http://fas.org/sgp/crs/homesec/RS20844.pdf>.
28. COMPTON, B. *The Rising Tide of Environmental Migrants: Our National Responsibilities* [online]. 2014, Colo. Nat. Resources, Energy & Envtl. L. Rev. Vol. 25:2 [cit. 2014-12-12]. Dostupné z: www.colorado.edu/law/node/2979/attachment.
29. LONERGAN, S. *The role of environmental degradation in population displacement* [online]. Environmental Change and Security project Report, Issue 4, Jaro 1998 [cit. 2015-25-03]. Dostupné z: <http://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/ACF1493.pdf>.
30. REMPELL, S. *Defining Persecution*. Utah Law Review, Vol. 2013, No. 1, 2013.
31. BIERMANN, F., BOAS, I. *Commentary - Climate Refugees: Cause for a New Agreement?* [online]. Environment: Science and policy for sustainable development, 2008 [cit. 2015-02-12]. Dostupné z:

<http://www.environmentmagazine.org/Archives/Back%20Issues/November-December%202008/hulme-full.html>.

32. KOLMANNSSKOG, V. *Climate change-related displacement and the European response*. Paper presented at SID Vijverberg Session on Climate Change and Migration, Hague, January 2009.
33. BHATHAL, A. *The campaign for climate refugees in the Asia-Pacific challenges and opportunities presented by Australia*. The Environment, Forced Migration and Social Vulnerability, International Conference 9–11 October 2008 Bonn, Germany.
34. WASEM R. E., *US Immigration Policy on Haitian Migrants*. Congressional Research Service Report RS 21349, 31 March 2010.

Příspěvky ve sborníku

1. ŽÁKOVSKÁ, K.. LIPOVSKÝ, M. *Ochrana lidských práv v kontextu nedobrovolné environmentální migrace*. In: *Nová lidská práva. Studie z lidských práv č. 3*. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. ISBN 978-80-87146-83-5.
2. ZELMAN, J. *50 Milion Environmental Refugees by 2020: Experts Predict*. In: *Huffington Post* [online]. 2011 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/2011/02/22/environmental-refugees-50_n_826488.html?
3. JACOBSON J.L. *Environmental Refugees: A Yardstick of Habitability*, In: 86 *Worldwatch paper*, 1988.
4. STOJANOV, R. *Conceptualization of Environmentally-Induced Migration*. In: *Summer Academy on Social Vulnerability (Environmental Change, Migration, & Social Vulnerability)* [online]. Hohenkammer, 2008, [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <https://www.ehs.unu.edu/file/get/3987>.

Publikace mezinárodních organizací a vzdělávacích institucí

1. IOM. *Discussion note: Migration and the Environment*. Ninety-fourth session, MC/INF/288, 2007.
2. IPCC. *Climate Change 2007: Working Group II: Impacts, Adaptation and Vulnerability* [online], [cit. 2015-01-05]. Dostupné z: http://www.ipcc.ch/publications_and_data/ar4/wg2/en/ch1s1-2-1.html.

3. IFCR. *World disaster report 2004: Focus on Community Resilience*. [online], [cit. 2015-12-03]. Dostupné z: <http://www.ifrc.org/en/publications-and-reports/world-disasters-report/wdr2004>.
4. Climate Secretariat. *Rising sea levels set to have major impacts around the world* [online]. University of Copenhagen, 2009 [cit. 2014-12-09]. Dostupné z: http://climatecongress.ku.dk/newsroom/rising_sealevels.
5. UNHCR & U.N. Secretary-General. *Annual Report of UNHCHR and Reports of the Office of the High Comm'r and the Secretary-General* [online]. 2009, U.N. Doc. A/HRC/10/61 [cit. 2014-12-09]. Dostupné z: <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/498811532.pdf>.
6. U.N. General Assembly. *2005 World Summit Outcome* [online]. 2005, U.N. Doc. A/60/L.1 [cit. 2014-12-09]. Dostupné z: <http://www.unis.unvienna.org/pdf/A60L.pdf>.
7. U.N. *The Guiding Principles on Internal Displacement* [online]. 1998, UN Doc. E/CN.4/1998/53/Add.2 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://www.unhcr.org/43ce1cff2.html>.
8. IASC. *Climate Change, Migration and Displacement: Who will be affected?* [online]. Working paper 22, 2008 [cit. 2014-12-02]. Dostupné z: <http://unfccc.int/resource/docs/2008/smsn/igo/022.pdf>.
9. UNHCR. *Note on International Protection* [online]. UN Doc. A/AC.96/1008, 2005 [cit. 2014-12-02]. Dostupné z: <http://www.refworld.org/docid/42d3cd632.html>.
10. UNHCR, *Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugee*. Ženeva, 2011, UNHCR.

Internetové zdroje

1. IPCC. *Intergovernmental panel on climate change* [online]. [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: http://www.ipcc.ch/organization/organization_history.shtml
2. Ministerstvo životního prostředí. *Ochrana klimatu* [online]. [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: http://www.mzp.cz/cz/mezivladni_panel_pro_zmenu_klimatu.
3. Red Cross. *Climate Center* [online]. [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://www.climatecentre.org/site/about-us>.
4. IPCC. *Fourth Assessment Report: Climate Change*. [online]. 2007 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: http://www.ipcc.ch/publications_and_data/ar4/syr/en/mains1.html.
5. Max Planck: *Encyclopedia of Public International Law* [online]. [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://opil.ouplaw.com/>.
6. GUARDIAN. *Paradise almost lost: Maldives seek to buy a new homeland*. [online] 2008 [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/environment/2008/nov/10/maldives-climate-change>.

Jiné dokumenty

1. PFEIFFER, S. *Environmental Refugees: How to ensure Adequate Legal Protection?* [online]. LL.M. Dissertation. University of Bristol, 2008 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: http://www.academia.edu/1102742/Environmental_Refugees_How_to_ensure_adequate_legal_protection.
2. DIAC. *New Zealanders in Australia*. National Communications Branch, Department of Immigration and Citizenship, Canberra, 2007.
3. ALP. *Our Drowning Neighbours: Labor's Policy Discussion Paper on Climate Change in the Pacific*, 2006. ALP, Canberra.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá environmentálním uprchlictvím. Úvodní část práce zkoumá příčiny vzniku i negativní dopady environmentální migrace a vymezuje základní pojmy spojené s tématem, včetně kategorizace dotčených osob a vymezení nejohroženějších lokalit. Praktická část pak zkoumá aplikovatelnost jednotlivých norem mezinárodního práva na konkrétní typy osob přesídlených z důvodu změny klimatu. Cílem práce je vymezení právního postavení environmentálních uprchlíků a nastínění možných způsobů ochrany takových osob v mezinárodním právu *de lege lata* a *de lege ferenda*.

Práce je členěna do sedmi kapitol. Úvodní kapitola vymezuje historicky významné okamžiky související s environmentální migrací. Následující kapitola vymezuje základní pojmy důležité pro orientaci v tématu.

Třetí kapitola se zabývá souvislostí klimatických změn a vzniku nebo zhoršení konfliktu. Příkladem je krize v Darfúru.

Čtvrtá kapitola uvádí tzv. hot spots, neboli místa nejvíce zasažená klimatickými změnami a environmentální migrací.

Jádro diplomové práce tvoří kapitola zabývající se vymezením právního postavení environmentálních uprchlíků v rovině mezinárodního práva. Podkapitoly nabízejí rozbor stávající právní úpravy a vymezení základních argumentů, proč je ta která úmluva na případy environmentálního uprchlictví (ne)aplikovatelná. Závěrem je uvedeno, jak je aktuálně celá věc institucionálně zabezpečena.

Souvisejícím aspektem právního postavení je i vymezení ochrany, která je uprchlíkům poskytována jak univerzálně, tak především na regionální a národní úrovni. Tato kapitola obsahuje i prvky komparace jednotlivých přístupů.

Text práce doplňuje kapitola nastiňující možné způsoby úpravy *de lege ferenda*. Člení se do tří částí podle toho, zda jde o řešení univerzální, regionální, či národní. Závěrečná podkapitola zhodnocuje přijetí nové úmluvy *sui generis* a snaží se nastínit její klady a zápory. Závěr práce shrnuje významné argumenty a odpovídá na v úvodu položené otázky.

Abstract

This Master Thesis concerns about environmental refugees. Introductory chapters analyses causes and also impacts of environmental migration and determines fundamental terms connected with the topic, including categorization of respective people and pointing hot spots. Practical part focuses on applicability of norms of international law on the specific categories of environmentally displaced persons. The main purpose of this thesis is to analyse the legal status of environmental refugees and the possibilities of their protection under the international law *de lege lata* and *de lege ferenda*.

Thesis is divided into seven chapters. The introductory part presents historically significant moments related to the environmental migration. The following section determines fundamental terms connected with the topic.

The third chapter analyses a link between climate change and formation/deterioration of armed conflict. As an example serves here the crisis in Darfur.

The fourth chapter presents a hot spots, i.e. places most affected by climate change and environmental migration.

The core of this Thesis constitutes the chapter number five which deals with the legal status of environmental refugees under the scope of International law. Subsections of this chapter provide with an analysis of existing legislation and arguments against applicability of respective norms. Last part of this chapter shows how the whole thing is institutionally secured.

Related aspect to the legal status of environmental refugees is their protection. Following chapter presents how are these persons protected at both, universal and regional levels and also contains elements of comparison of different approaches.

Last chapter outlines the possible legal framework *de lege ferenda*. It is divided into three subparts depending on whether the solution is universal, regional or national. The final subchapter assesses the adoption of a new convention *sui generis* and tries to outline its positives and negatives.

Conclusion summarizes the major arguments and answers the questions stated in the introduction.

Seznam klíčových slov

Environmentální uprchlíci, klimatičtí uprchlíci, environmentální migrace, vnitřně přesídlené osoby, environmentálně přesídlené osoby, environmentální zranitelnost a environmentální přizpůsobivost.

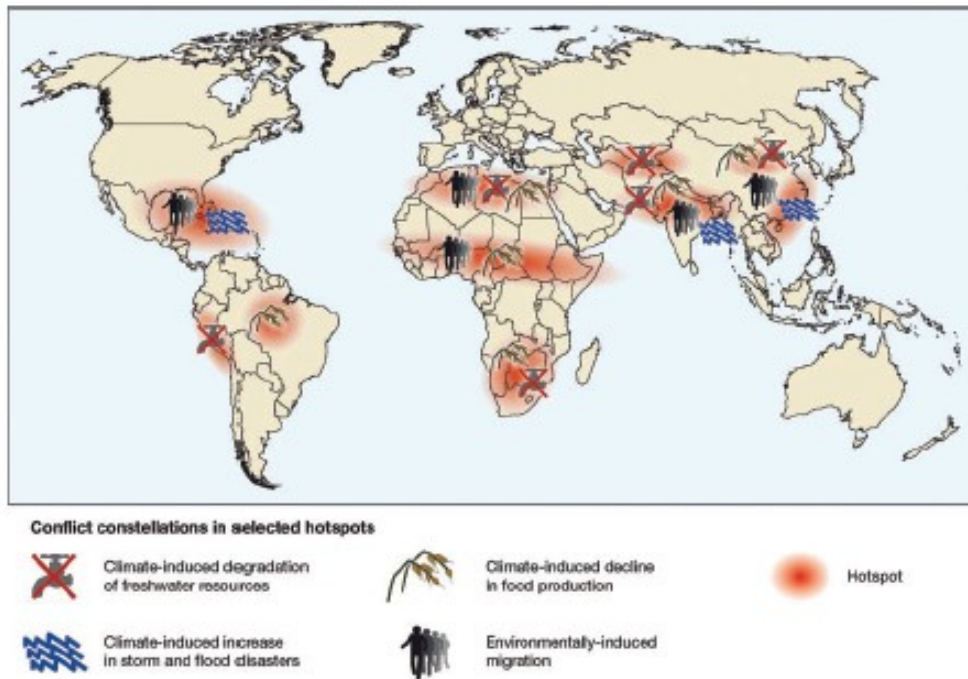
List of the key words

Environmental refugees, climate change refugees, environmental migration, internally displaced persons, environmentally displaced persons, environmental vulnerability, and environmental adaptation.

Přílohy

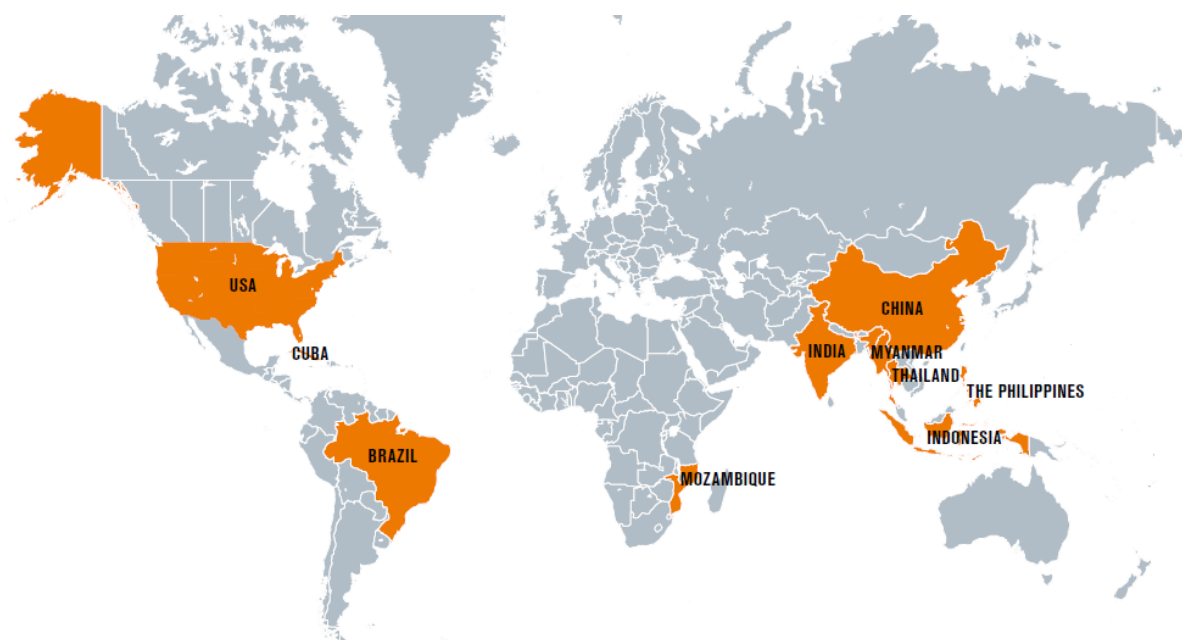
Příloha č. 1: Mapy

1.1 „Hot spots“

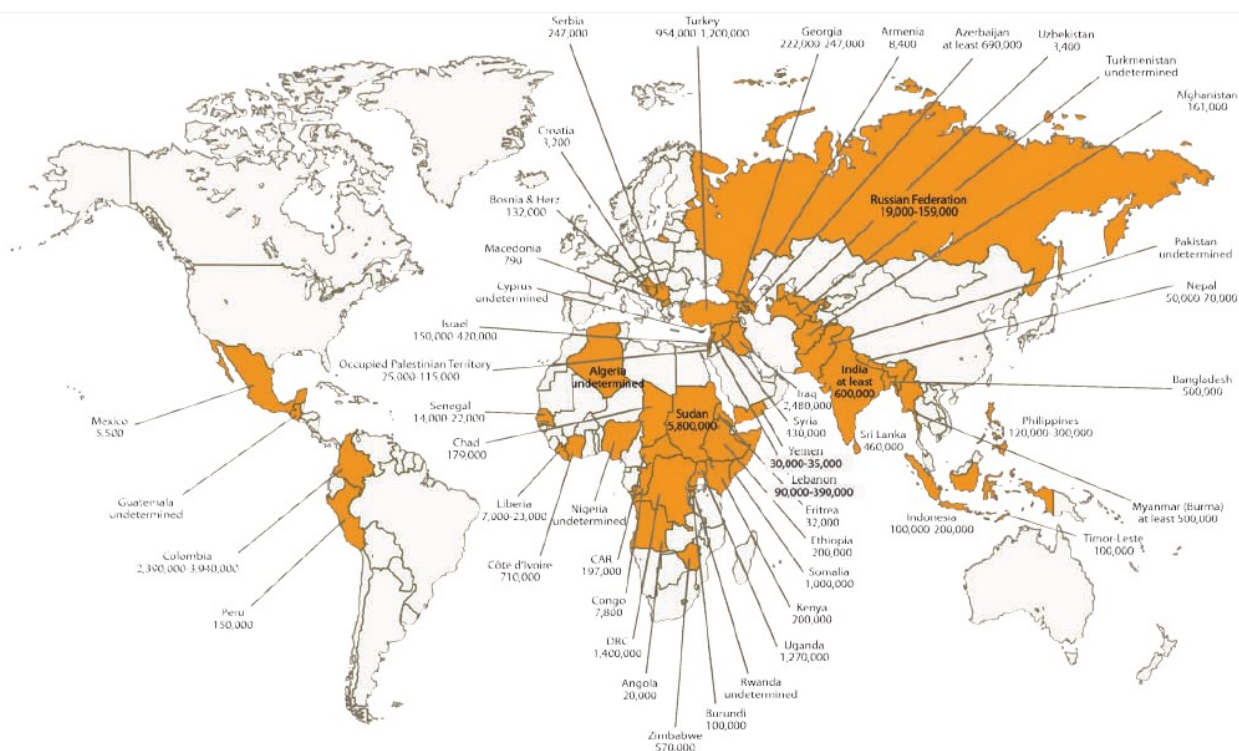
Zdroj: German advisory Council on Global Change WBGU. *Climate Change as a Security risk*. London, 2007.

1.2 Sudden onset disaster displacement in 2008

Zdroj: NRW. *Climate Change: people displaced*. A thematic report from the NRW, 2009.

1.3 Interně přesídlené osoby

Zdroj: McDOWELL, C., MORRELL, G. *Non-conflict Displacement: A Thematic Literature and Organisational Review*. Internal Displacement Monitoring Centre of the Norwegian Refugee Council (IDMC), 2007.